

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om tolkningstjänst för handikappade personer, om ändring av lagen om service och stöd på grund av handikapp och lag om ändring av 4 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I propositionen föreslås att en lag om tolkningstjänst för handikappade personer ska stiftas. Lagen hänför sig till den överföring från kommunerna till staten av organiserings- och finansieringsansvaret för de tolktjänster enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp som fastställdes i samband med kommun- och servicestrukturreformen. Då beslutet fattades ansågs Folkpensionsanstalten ha den bästa beredskapen att sköta uppgiften.

Kommunernas skyldighet att ordna tolktjänster fortsätter till slutet av 2010. Därefter svarar Folkpensionsanstalten för att tolktjänst ordnas för personer med funktionsnedsättning och för att ersättning av kostnaderna i anslutning till det betalas till centralerna för förmedling av tolkningstjänster och tjänsteproducenterna. Överföringen föreslås bli genomförd kostnadsneutralt. För att tolkningstjänsterna i praktiken ska kunna tillhandahållas har det utarbetats en speciallag som gör det möjligt att överföra kommunernas uppgifter om tolktjänstklienterna till Folkpensionsanstalten.

Folkpensionsanstalten kan tillhandahålla den tolkningstjänst som avses i propositionen antingen genom att själv producera tjänst eller genom att upphandla den av andra tjänsteproducenter. I Folkpensionsanstaltens tolkningstjänst ingår tillhandahållande av tolkning inklusive därmed sammanhängande nödvändiga kostnader samt redskap och anordningar som behövs för distanstolkning. Tolkningstjänsten är avgiftsfri för användarna. Tolkningstjänst kan även ordnas i form av distanstolkning, om det är möjligt och motiverat med tanke på tjänsteanvändarens individuella behov.

Målgruppen är densamma som nuförtiden

och villkoren för att beviljas tolkningstjänst ska inte ändras. Rätt till tolkningstjänst har sådana synhørselskadade, hörselskadade eller talskadade som på grund av sin skada behöver tolkning för att kunna arbeta, studera, uträtta ärenden, delta i samhällelig verksamhet, utöva en hobby eller för rekreation. En ytterligare förutsättning för att få tolkningstjänst är att personen i fråga kan uttrycka sin vilja med hjälp av tolkning och att han eller hon har någon fungerande kommunikationsmetod till sitt förfogande.

Tolkningstjänsten ska enligt propositionen ordnas så att synhørselskadade har möjlighet att få minst 360 och hörsel- eller talskadade personer minst 180 timmar tolkning under ett kalenderår. Om det är motiverat med tanke på klientens individuella behov ordnas mer tolkningstjänst än ovannämnda minimitimantal.

Överklagandet av beslut om tolkningstjänster ska först ske hos besvärnämnden för social trygghet och sedan hos försäkringsdomstolen.

I propositionen föreslås även att de delar av bestämmelsen om tjänster för handikappade i lagen om service och stöd på grund av handikapp som blivit onödiga till följd av den föreslagna lagen ska ändras och bestämmelsen om tolktjänster upphävas. Vidare föreslås att lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården ska ändras så att tolktjänsterna stryks från förteckningen över avgiftsfria former av socialservice.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2010 och är avsedd att behandlas i samband med den.

Lagarna avses träda i kraft den 1 september 2010.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	2
ALLMÄN MOTIVERING.....	4
1. Inledning.....	4
2. Nuläge	6
2.1. Lagstiftning och praxis.....	6
2.1.1. Grundläggande sociala rättigheter.....	6
2.1.2. Lagstiftning om handikapptjänster	6
2.1.3. Gravt handikapp och tolktjänster	7
2.1.4. Lagstiftning om undervisning.....	8
2.1.5. Tolktjänster i praktiken	9
2.1.6. Antalet tjänsteanvändare	10
2.2. Internationell utveckling och lagstiftning i utlandet och inom EU	11
2.2.1. Förenta nationerna	11
2.2.2. Europarådet	11
2.2.3. Europeiska unionen	11
2.2.4. De nordiska länderna	12
Sverige	12
Danmark.....	12
Norge.....	13
2.3. Bedömning av nuläget	13
3. Målsättning och de viktigaste förslagen.....	14
3.1. Målsättning.....	14
3.2. Alternativ	15
3.3. De viktigaste förslagen.....	16
Ansvaret för att tillhandahålla tolkningstjänst överförs på Folkpensions-	
anstalten.....	16
Minitimantal	16
Tolknings tjänstens innehåll och omfattning	17
Lagens subsidiaritet.....	18
Utveckling av distanstolkningen.....	19
4. Propositionens konsekvenser	19
4.1. Konsekvenser för klienternas ställning och andra samhällsliga	
konsekvenser	19
4.2. Ekonomiska konsekvenser	21
4.3. Konsekvenser för myndigheterna	21
4.4. Konsekvenser för miljön	21
5. Beredningen av propositionen	22
5.1. Beredningsskeden och beredningsmaterial	22
5.2. Utfrågning av intressegrupper och beaktande av utlåtanden	23
6. Samband med andra propositioner.....	24
DETALJMOTIVERINGAR.....	25
1. Lagförslag.....	25
1.1. Lag om tolkningstjänst för handikappade personer	25
1.2. Lagen om service och stöd på grund av handikapp.....	40
2. Ikraftträdande.....	41

LAGFÖRSLAG	42
Lag om tolkningstjänst för handikappade personer	42
Lag om ändring av lagen om service och stöd på grund av handikapp	50
Lag om ändring av 4 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården...	51
BILAGA.....	52
PARALLELLTEXTER.....	52
Lag om ändring av lagen om service och stöd på grund av handikapp	52
Lag om ändring av 4 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården...	54

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

I regeringsprogrammet för statsminister Vanhanens andra regering har följande mål för utveckling av handikappolitiken skrivits in:

- Medborgarnas likställdhet garanteras genom att tjänsteanvändarnas rättigheter stärks,
- En social garanti genomförs genom att tidsfrister för bedömningen av tjänstebehovet införs gradvis i fråga om centrala socialtjänster,
- Samordningen av lagen om service och stöd på grund av handikapp och lagen angående specialomsorger för utvecklingsstörda fortsätter,
- Systemet med personliga assistenter för handikappade utvecklas etappvis och
- Handikappade personers aktiva medverkan i samhället och arbetslivet stöds.

Utifrån vad som i regeringsprogrammet för statsminister Vanhanens första regering hade skrivits in om handikappolitiken och utveckling av handikapplagstiftningen gjordes vissa smärre ändringar i lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987, nedan handikappservicelagen) genom en lag som trädde i kraft i början av 2007 (1267/2007). Tolk tjänsterna för gravt handikappade förbättrades genom att minimitimantalet utökades.

Vid planeringen av kommun- och servicestrukturreformen (PARAS-reformen) framhölls att besluten om handikapptjänster, också fördelningen av uppgifter mellan kommunerna och staten och finansieringen av handikapptjänsterna, ska stödja en ändamålsenlig organisering av tjänsterna och därigenom garantera likvärdiga tjänster. Frågorna om fördelning av uppgifterna och kostnaderna mellan kommunerna och staten gällde framför allt finansieringen av handikapptjänster, vården av andningsförslammingspatienter och behandlingen av våldsbrottslingar som åtalats men inte dömts till straff. De handikapptjänster som togs upp var dels sådana som krävde specialexpertis, dels särskilt dyra tjänster.

I anslutning till kommun- och servicestrukturreformen beslutade inrikesministeriets ar-

betsgrupp för kommun- och strukturreformen på framställning av Social- och hälsovårdsministeriet i februari 2007 föreslå att organiserings- och finansieringsansvaret för tolktjänsterna skulle överföras från kommunerna till staten som en för förhållandet kommunstat kostnadsneutral administrativ överföring. Social- och hälsovårdsministeriet uppdrogs att bereda frågan. Folkpensionsanstalten ansågs vara den statliga organisation som hade den bästa beredskapen att sköta uppgiften.

På hösten 2008 inleddes Social- och hälsovårdsministeriets och Folkpensionsanstaltens samarbete för att bereda lagstiftningen och ekonomiska och andra frågor gällande överföringen. Under beredningens gång framgick det att den planerade tidpunkten för överföringen var alltför tidig för Folkpensionsanstalten, bl.a. med tanke på beredningen av upphandlingen av datasystem och tjänster. Det beslutades därför att överföringen skulle ske den 1 september 2010.

Lagen om tolkningstjänst har utarbetats i Social- och hälsovårdsministeriets och Folkpensionsanstaltens gemensamma lagstiftningsarbetsgrupp. Utgångspunkten är att den nuvarande tjänsten överförs och organiseras i en ny omgivning, dvs. i detta skede varken utvidgas eller inskränks tjänstemottagarnas rättigheter. Såvitt möjligt har vissa punkter av betydelse för tillämpningen av lagen och tillgodoseendet av tjänsteanvändarnas rättigheter preciserats.

Målgruppen för tjänsterna är densamma som i handikapplagen och förutsättningarna för att bli delaktig av tjänsterna föreslås inte bli ändrade. Rätt till tolkningstjänst har enligt propositionen sådana hörsel- och synskadade, hörselskadade eller talskadade som på grund av sin skada behöver tolkning för att kunna arbeta, studera, uträtta ärenden, delta i samhällelig verksamhet, utöva en hobby eller för rekreation.

Beredningsarbetet har på många sätt visat sig vara mer utmanande än vad man väntade sig då beslutet om överföring av tjänsterna från den kommunala socialvårdens organiseringsansvar till Folkpensionsanstaltens verksamhetsmiljö fattades. Den ändring som är

viktigast för tjänsteanvändarna och som har väckt en livlig debatt är den föreslagna övergången från förvaltningsprocesslagens (586/1996) system för sökande av ändring i beslut om socialtjänster till Folkpensionsanstaltens system som följer lagstiftningen om socialförsäkring och rehabilitering.

Under beredningen har också flera behov av och mål för utvecklande av innehållet i tolkningstjänsterna framkommit. Både tjänsteanvändarna och tolkarna har särskilt lyft fram språkpolitiska synpunkter. Ur språkpolitisk synpunkt bör rätten till språklig framställning inte begränsas genom timantal. Dessutom bör alla som har behov av tolkning ha rätt till det och tjänsten bör inte betraktas enbart som en handikapptjänst. Från olika håll har i synnerhet föreslagits att samma bestämmelser ska gälla för tolkning i arbetet som för tolkning i anslutning till studier, så att tolkning kan tillhandahållas i den utsträckning personen i fråga behöver det för att klara av sitt arbete.

På många håll vill man gärna se lagen om tolkningstjänster som en primär lag. Frågan om vem som i vissa situationer ska betala för tjänsten blir då klarare än om lagen är sekundär och myndigheternas inbördes oklarheter gällande kostnadsansvaret försvinner. Om tolkningstjänsten är en allmän tjänst kan t.ex. hälsovårdsenheterna och motsvarande aktörer beställa tolkning utgående från sina egna behov. I dagens läge är det i allmänhet klienten som beställer tolkning och det timantal som då bestäms för tjänsten räknas bort från det timantal som står till buds för klienten, även om det också ligger i tjänsteenhets intresse att få tolkning.

Överföringen av organiserings- och finansieringsansvaret för tolktjänsterna från kommunerna till Folkpensionsanstalten sker kostnadsneutralt och några ändringar i innehållet, såsom utvidgning av tjänsten i fråga om timantal eller vilka som har rätt till tjänsten, kan därför inte göras i detta sammanhang. I propositionen föreslås dock vissa klagörande preciseringar i fråga om tillämpningen, bl.a. i fråga om studietolkning, tolkning under en utlandsresa och distanstolkning.

Den viktigaste förändringen i propositionen är överföringen av ansvaret för att tolknings-

tjänster tillhandahålls från kommunerna till staten. Propositionen utgör dock ett led i den övergripande reformen av handikapplagstiftningen, som framskrider i enlighet med regeringsprogrammet. Beredningen av den har påverkats av samma handikappolitiska principer som tillämpats på den senaste tidens lagstiftning med mera innehållsliga ändringar. Sådana är t.ex. principen om handikappades likvärdighet, deras rätt till delaktighet och deras rätt till nödvändiga tjänster och stödåtgärder.

Växelverkan med andra människor är ett viktigt element i en människas beteende, utveckling och agerande. Förmågan till kommunikation utvecklas i växelverkan och tänkandet struktureras med hjälp av språket. Tolkningstjänsten är av central betydelse som garant för de språkliga rättigheterna och rätten till delaktighet för de personer med funktionsnedsättning som hör till lagens tillämpningsområde. Att inte få de möjligheter växelverkan erbjuder innebär att möjligheterna att agera självständigt och oberoende minskas. Bristen på kommunikation leder till isolering och är en betydande marginaliseringsfaktor: studier, sysselsättning, skötsel av egna angelägenheter och all slags delaktighet kan vara hotade, kanske rentav utesluta.

En fungerande växelverkan förutsätter möjlighet både att producera kommunikation och ta emot den. Hjälp till växelverkan kan alltså behövas inom olika kommunikationsdimensioner. Språket är ett väsentligt medel för växelverkan. Grundvalen för växelverkan är de talade språken, teckenspråken och olika metoder för att stödja eller ersätta tal. Under den senaste tiden har kommunikationsfrämjande medel och metoder utvecklats kraftigt och förbättrat möjligheterna också för personer med mycket grav funktionsnedsättning att uttrycka sig och delta i växelverkan.

Tolkning behövs för att kommunikationen mellan människor som talar olika språk och använder olika kommunikationssätt ska lyckas. Tolkningstjänsten spelar en viktig roll i integreringen av teckenspråkliga, synhörtsskadade och talskadade i den miljö som den talspråkliga majoriteten har skapat. Tolkning behövs både av teckenspråkliga, hörselskadade, hörsel- och synskadade, talskadade och av talspråkliga för att de ska kunna kommu-

nicera sinsemellan. Tolkningstjänsten innebär en möjlighet till jämlikhet.

2. Nuläge

2.1. Lagstiftning och praxis

2.1.1. Grundläggande sociala rättigheter

Finlands grundlags (731/1999, nedan grundlagen) 1 § tryggar den enskilda människans frihet och rättigheter samt främjar rättvisa i samhället. Bestämmelsen om jämlikhet i 6 § är av central betydelse för det faktiska tillgodoseendet av den enskilda människans grundläggande fri- och rättigheter. Enligt den är alla lika inför lagen och ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av språk, religion, hälsotillstånd eller handikapp.

Enligt 19 § 1 mom. i grundlagen har alla som inte förmår skaffa sig den trygghet som behövs för ett människovärdigt liv rätt till oundgänglig försörjning och omsorg. Enligt 3 mom. i samma paragraf ska det allmänna, enligt vad som närmare bestäms genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. Ur tolktjänsternas synpunkt är bestämmelsen i 17 § 3 mom. viktig. Den föreskriver att rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp ska tryggas genom lag.

Människor med funktionsnedsättning och människor som använder teckenspråk har sålunda samma rätt att få sina grundläggande och mänskliga rättigheter tillgodosedda som andra människor. Grundlagens 6 § 2 mom. har ansetts uttryckligen möjliggöra positiv särbehandling för att trygga vissa gruppers rättigheter och faktiska jämlikhet. Med stöd av 22 § ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Med det allmänna avses både staten och kommunerna. Aktiva åtgärder, skapande av faktiska förutsättningar krävs från det allmänna sida för att de grundläggande fri- och rättigheterna ska bli tillgodosedda. Bland de viktigaste metoderna att uppnå detta är att stifta lagar som tryggar och preciserar utövandet av de

grundläggande fri- och rättigheterna samt att anvisa ekonomiska resurser.

2.1.2. Lagstiftning om handikapptjänster

Socialtjänsterna för personer med funktionsnedsättning ordnas i första hand som en del av det allmänna tjänstesystemet i enlighet med socialvårdslagen (710/1982). En kommun kan enligt 4 § i lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården (733/1992) ordna de uppgifter som hör till social- och hälsovården genom att sköta verksamheten själv, genom avtal tillsammans med en annan kommun eller andra kommuner, genom att vara medlem i en samkommun som sköter verksamheten, genom att anskaffa service från staten, en annan kommun, en samkommun eller någon annan offentlig eller privat serviceproducent, eller genom att serviceanvändaren ges en servicesedel. Staten deltar i finansieringen av verksamheten genom att betala kommunerna statsandel som bestäms enligt 9-19 § i lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården.

Kommunen ska i enlighet med 17 § 2 mom. i socialvårdslagen därutöver sörja för ordnande av bl.a. specialomsorger om utvecklingsstörda, service och stöd på grund av handikapp samt stöd för närståendevård, enligt vad som bestäms särskilt om dessa serviceformer.

Om en handikappad person inte ges tillräckliga och lämpliga tjänster eller förmåner med stöd av socialvårdslagen eller någon annan lag, ordnas hans eller hennes tjänster och stödåtgärder på grundval av handikappservicelagen och den kompletterande förordningen om service och stöd på grund av handikapp (759/1987, nedan handikappserviceförordningen) Syftet med handikappservicelagen är att främja de handikappades likvärdighet och möjligheter att leva ett jämbördigt liv med övriga medborgare. Med handikappad person avses den som på grund av skada eller sjukdom under långa tider har särskilda svårigheter att klara av de funktioner som hör till normal livsföring (2 §).

Kommunerna tillhandahåller tolktjänster med stöd av handikappservicelagen. Enligt 8 § 2 mom. i lagen ska kommunen ordna bl.a. tolktjänst för gravt handikappade. En-

ligt 8 a § omfattar tolktjänsten tolkning som behövs på grund av arbete, studier, utträttande av ärenden, deltagande i samhällelig verksamhet, rekreation eller av någon annan sådan orsak. Tolkningen kan ske på teckenspråk eller med andra metoder avsedda att förtydliga kommunikationen.

Enligt 4 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992, nedan klientavgiftslagen) är rehabiliteringshandledning och anpassningsträning, tolktjänster, dagverksamhet, personlig assistans, specialservice i anslutning till serviceboende med vissa undantag samt undersökningar som utförs för att bestämma behovet av handikappservice och stödåtgärder sådan avgiftsfri socialservice som avses i handikappservicelagen.

2.1.3. *Gravt handikapp och tolktjänster*

Gravt handikappade har rätt till tolktjänster. Gravt handikappad är enligt 8 a § 2 mom. i handikappservicelagen den som är svårt hörselskadad eller hörsel- och synskadad och en person med talskada. Tolktjänster ska ordnas så att gravt hörsel- och synskadade har möjlighet att få minst 360 och andra gravt handikappade minst 180 tolkningstimmar under ett kalenderår. Utöver dessa timantal ska tolktjänst i anslutning till studier ordnas i den utsträckning det är nödvändigt för att den handikappade ska kunna klara sina studier.

Svårt hörselskadad anses den vara som är döv, den som har förlorat sin hörsel eller som hör så dåligt att han eller hon inte kan klara sig med hörapparat eller cochleaimplantat i normala interaktiva situationer. De flesta döva är döva sedan födseln eller har förlorat sin hörsel innan de lärde sig tala. Teckenspråket är de dövas naturliga första språk, av samma betydelse som modersmålet. De döva skaffar sig kunskap och gör iakttagelser om omgivningen och samhället med hjälp av teckenspråk. Tolkningen sker mellan teckenspråk och det talade språket.

De som har förlorat sin hörsel har gjort det efter att de har lärt sig tala och de bibehåller oftast förmågan till begripligt tal. De blir hjälpta av möjligheten till läppavläsning. Enbart läppavläsning är dock en alltför osäker

metod. Som tolkmetod kan t.ex. användas skrivtolkning eller tecknad finska eller svenska, ibland också teckenspråk.

De hörsel- och synskadade använder många slags kommunikationsmetoder. Metoderna varierar beroende på när funktionsned-sättningen har uppkommit och nedsättningens art. Valet av tolkningsmetod sker utifrån de bäst fungerande sinnesorganen. För att växelverkan säkert ska fungera kan en samtidig användning av sinnena behöva stärkas och flera metoder förenas.

De talskadade är hörande människor som har det svårt att uttrycka sig genom tal och/eller svårt att förstå talat eller skrivet språk. Talskada är inte en diagnos utan en talskada kan hänga samman med en neurologisk sjukdom eller skada, som kan vara medfödd eller ha uppkommit i vuxen ålder. I sin kommunikation använder talskadade tal eller något kommunikationssätt som stöder eller ersätter talet, t.ex. blisspråk eller symboler. Tolkning i dessa fall förutsätter att den talskadades tolk behärskar det individuella kommunikationssätt som den talskadade använder.

Sedan 1994 har rätten till tolktjänster varit subjektiv, dvs. kommunerna har haft särskild skyldighet att tillhandahålla tolktjänster. I praktiken har frågan om den subjektiva rätten varit något oklar. Bestämmelsen om tolktjänster i 8 § i handikappservicelagen kompletterades ursprungligen med bestämmelserna i 7, 8 och 9 § i handikappserviceförordningen. I 9 § ingick bestämmelser om minimiantalet. Genom en ändring i handikappservicelagen utökades rätten till tolktjänster i början av 2007 så att hörsel- och synskadade har möjlighet att få minst 360 och andra gravt handikappade minst 180 tolkningstimmar under ett kalenderår. Rätten till tolkning i anslutning till studier förblev oförändrad. I detta sammanhang överfördes bestämmelserna i förordningen till lagnivå i enlighet med grundlagens krav. Innehållet i tolktjänster ändrades dock inte i något annat avseende än i fråga om minimiantalet tolkningstimmar.

Då omfattningen av den subjektiva rätten utreds måste därför inte bara motiveringen till handikappservicelagen utan också till de nu upphävda bestämmelserna 7, 8 och 9 § i

handikappserviceförordningen ses över. I motiveringen till handikappservicelagen konstateras det att kommunernas särskilda skyldighet att tillhandahålla tolkning endast gäller gravt handikappade. Ställning tas inte till i vilken omfattning kommunen, oberoende av anslag, är skyldig att göra det. I motiveringen till handikappserviceförordningen konstateras det att syftet med tolktjänsterna är att garantera skäligen möjlig kommunikation med omgivningen. I motiveringen till förordningens 9 §, som gällde tolktjänsternas omfattning, konstateras det att det i förslaget till bestämmelse föreslås att kommunen ska vara skyldig att ordna tolktjänster i minst den omfattning som socialstyrelsen har rekommenderat i sitt cirkulär nr A4/1984/va av den 14 mars 1984.

I cirkuläret sägs att socialstyrelsen rekommenderar att minimiantalet timmar per år ska vara 120 timmar för döva och 240 timmar för dövblinda. Dessa minimitimantal kan överskridas om det av någon anledning behövs mera tolktjänster.

Med hänsyn till förarbetena till handikappservicelagen och handikappserviceförordningen samt socialstyrelsens cirkulär är det sannolikt motiverat att anta att lagstiftarens avsikt har varit att gränsen för den subjektiva rätten ska gå vid de lagstadgade minimiantalen timmar. Också högsta förvaltningsdomstolen har fastställt denna ståndpunkt i sitt publicerade avgörande 1909/3/05 av den 3 februari 2006. En annorlunda tolkning skulle även eliminera skillnaden mellan tolkning avsedd för att utträta ärenden och tolkning i anslutning till studier. Av förarbetena till lagen och förordningen om handikappservice framgår dock också tanken att minimitantalet inte är avsett att vara ett maximitimantal, även om omdöme bör användas när det gäller de timmar som överskrider det.

Tolktjänster har avsevärt förbättrat delaktighetsmöjligheterna samtidigt som behovet av tolk har ökat sedan handikappservicelagen stiftades. Det juridiska förarbete under 2004 som gällde sammanslagning av handikappservicelagen och lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (SHM 2004:14) innehåller ett förslag om att höja antalet timmar så att gravt hörsel- och synskadade ska ha rätt till minst 700 och tal- och hörsel-

skadade till 350 timmar tolktjänst under ett kalenderår. Dessutom ska tolkning i arbetet jämföras med studietolkning där personen i fråga har rätt till så mycket tolkning som han eller hon nödvändigtvis behöver. De föreslagna timantalen garanterar hörsel- och synskadade rätt till daglig tillgång till tolk i två timmar och andra i en timme varje dag.

Genom en ändring som träder i kraft under hösten 2009 har i handikappservicelagen skrivits in bestämmelser om utredning av handikappades servicebehov, utarbetande av en serviceplan och behandling utan dröjsmål av ärenden som gäller service (3 a §). Dessutom har det bestämts att handikappservicelagen är primär i förhållande till lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda i situationer där servicen och stödet enligt handikappservicelagen är lämpliga och tillräckliga med hänsyn till den utvecklingsstörda personens servicebehov (4 §). I lagen har även skrivits in bestämmelser om personlig assistans som kommunen är särskilt skyldig att ordna för gravt handikappade (8 § 2 mom.). I den personliga assistansen ingår nödvändig hjälp till en gravt handikappad i dagliga sysslor, arbete och studier, hobbyer, samhällelig verksamhet och upprätthållande av social växelverkan både hemma och utanför hemmet. Personlig assistans i de dagliga sysslorna och i arbete och studier ska ordnas i den utsträckning det är nödvändigt för den gravt handikappade medan personlig assistans för andra ändamål ska ordnas minst 10 timmar per månad från lagens ikraftträdande till slutet av 2010 och minst 30 timmar per månad från början av 2011 (8 c §).

2.1.4. Lagstiftning om undervisning

I 10 § i lagen om grundläggande utbildning (628/1998) föreskrivs om skolans undervisningsspråk. Utöver den egentliga undervisningen ska också andra tjänster i anslutning till undervisningen tillhandahållas på undervisningsspråket. I 2 mom. finns en bestämmelse om skyldigheten att använda teckenspråk som undervisningsspråk. Skyldighetens omfattning bestäms på basis av graden av elevernas hörselskada. Åtminstone de döva som har lärt sig teckenspråk som första språk ska ges undervisning på teckenspråk. I 12 §

föreskrivs om undervisning i modersmålet som bestäms utgående från undervisningsspråket. I 2 mom. anges även teckenspråk.

Enligt 31 § i lagen om grundläggande utbildning har handikappade elever och andra elever i behov av särskilt stöd rätt att avgiftsfritt få bl.a. sådana tolknings- och biträdestjänster som är en förutsättning för att de skall kunna delta i undervisningen. Med tolkningstjänster avses sådana individuella tjänster som ges elever på teckenspråk eller med hjälp av andra kommunikationsmetoder. Med hjälpmedel avses klass- och skolbundna hjälpmedel. Elever har rätt till personliga hjälpmedel enligt förordningen om medicinsk rehabilitering (1015/1991).

Enligt 6 § i gymnasielagen (629/1998) kan undervisningsspråket vid gymnasiet också vara teckenspråk. Handikappade studerande och studerande som av någon annan anledning är i behov av särskilt stöd har i enlighet med 29 § rätt till de biträdestjänster som studierna kräver, enligt vad som särskilt föreskrivs. Enligt 29 a § ska utbildningsanordnaren se till att de studerande som är i behov av stöd ges information om de hälsovårds- och socialvårdstjänster som står till buds för dem och handleda dem att söka dessa tjänster. Bestämmelser om de tjänster och stödåtgärder som avses i paragrafen finns bl.a. i handikappservicelagen. I regeringens proposition med förslag till lagstiftning om utbildning (RP 86/1997 rd) konstateras att bestämmelsen understryker utbildningsanordnarens totalansvar för att ordna utbildningen för handikappade studerande och studerande som av andra skäl är i behov av särskilt stöd.

Enligt 11 § i lagen om yrkesutbildning (630/1998) kan undervisningsspråket i yrkesutbildningen också vara teckenspråk. Enligt 29 § har en studerande rätt att få undervisning enligt läroplanen samt studiehandledning. Studerande som får specialundervisning har rätt att få sådana biträdestjänster, övriga elevvårdstjänster samt särskilda hjälpmedel vilka är en förutsättning för att de skall kunna delta i undervisningen. Enligt 38 § bestäms särskilt om andra tjänster och stödåtgärder som ordnas för handikappade. I regeringens proposition med förslag till lagstiftning om utbildning hänvisas till handikappservicelagen när det gäller personlig

service och personliga stödåtgärder för handikappade studerande.

2.1.5. *Tolktjänster i praktiken*

I enlighet med 4 § i handikappservicelagen har bestämmelserna om tolktjänster varit sekundär lagstiftning i situationer där någon annan med stöd av en lagstadgad skyldighet har svarat för ordnandet av tjänsterna och kostnaderna för dem. I praktiken har dock tolktjänsterna enligt handikappservicelagen utgjort nästan primära tjänster. Andra organ har främst deltagit i kostnaderna för tolktjänsterna t.ex. då det har varit fråga om ett myndighetsinitierat ärende enligt förvaltningslagen (434/2003) där det legat i myndighetens intresse att få till stånd växelverkan, t.ex. i ärenden som gäller polisen eller rättsväsendet. På grund av den lagstadgade skyldigheten ska tolktjänst tillhandahållas t.ex. med stöd av lagen om grundläggande utbildning (628/1998), lagen om patientens ställning och rättigheter (patientlagen, 785/1992), lagen om klienters ställning och rättigheter inom socialvården (klientlagen, 812/2000) samt lagen om likabehandling (21/2004). Också församlingar och organisationer erbjuder i viss mån tolkning vid sina egna tillställningar.

Kommunerna har tillhandahållit tolkning i varierande utsträckning och de har mycket olika tjänstpraxis. En del av kommunerna fattar bara ett skriftligt beslut och betalar den tolkräkning de får. Tillgången till tolkar och tolktjänstproducenter varierar också i olika delar av landet. Det förekommer ofta att klienten ordnar med saken, dvs. skaffar tolk enligt situationen och behovet och tolken debiterar kommunen för sitt arbete. Detta kräver initiativ och arbete av klienten, men det ger också honom eller henne frihet att själv välja tolk. Denna valfrihet påverkas dock av tillgången till tolkar och tolkens tidtabell.

En del av kommunerna sköter tolktjänsten så att de i sin tjänst har en tolk eller tolkar som, utom att de tolkar, också har till uppgift att förmedla tolkar. Några samkommuner producerar tolktjänster för kommunerna i området. I en del av landet sköter en privat serviceproducent tolkförmedlingen och tolktjänsterna. Under 1980- och 1990-talen bör-

jade tolkcentraler växa fram i olika delar av landet. För närvarande finns det drygt tjugo tolkcentraler, av vilka en del är kommunala och en del privata. En del av tolkcentralerna är främst centraler för förmedling av tjänster, andra har också tillgång till egna tolkar.

Tolkarna är en liten och ny yrkeskår. Tolk-tjänsterna togs in i lagstiftningen 1979. I början var det snabbutbildade kontakttolkar med tolkning som bisyssla som fungerade som tolkar. Teckenspråkstolkning utförs främst av utbildade tolkar som ingår i tolkregistret. Utbildningen är för närvarande en fyraårig (240 sp) yrkeshögskoleexamen.

Dövas Förbund rf, Finlands Dövblinda rf och Suomen Viittomakielen Tulkit ry har sedan 1990 samlat in uppgifter om teckenspråkstolkar som utbildats i Finland och andra tolkar som har fått utbildning i tolkning för gravt hörselskadade och hörsel- och synskadade. Organisationerna upprättade ett register över tolkar då socialstyrelsens tolkförteckning drogs in och ingen myndighet åtog sig saken. Organisationerna bildade en arbetsgrupp för tolkverksamheten som sedermera har fört tolkregistret. Ca 800 tolkar är upptagna i registret: teckenspråkstolkar, skrivtolkar och fritidstolkar för hörsel- och synskadade.

Tolkregistret har fungerat som ett system för kvalitetskontroll och har varit av stor betydelse för dem som använder tolktjänster. Då registret har förts av organisationerna, har verksamheten dock varit begränsad och både klientorganisationerna och tolkarna har därför ansett det viktigt att registret i fortsättningen ska förs av en myndighet och att kompetenskrav ska fastställas för tolkar som vill bli upptagna i registret.

För de talskadade finns inget eget register. Fram till slutet av juni 2009 har specialyrkesexamen för tolkar för talskadade avlagts av 191 personer. Endast en del av dem arbetar på hel- eller deltid som tolk för talskadade. Eftersom tolkar som avlagt specialyrkesexamen för tolkar för talskadade inte finns att tillgå överallt i Finland fungerar för närvarande också utbildade tolkar i dessa sammanhang. Det finns inga exakta uppgifter om hur många i Finland som fungerar som tolk för talskadade.

Utvecklingen av tolkutbildningen för teck-

enspråkstolkar och skrivtolkar och professionaliseringen av verksamheten har skett i ömsesidig växelverkan. Den kraftiga utvecklingen av Nylands och Birkalands tolktjänster har utgjort en utmaning för kontakttolkar med verksamheten som bisyssla och samtidigt inneburit ökad professionalism och klarare arbetsrättslig ställning för tolkarna. Utvecklingen av utbildningen av tolkar för talskadade och deras professionalism går i samma riktning, även om merparten av tolkarna för talskadade ännu för närvarande har tolkningen som bisyssla.

Med hjälp av distanstolkning har man försökt förbättra tillgången till tolktjänster i områden där det inte finns tillräckligt med tolkar att tillgå. Längst har distanstolkningen utvecklats i Norra Karelen, på Honkalampistiftelsens tolkcentral. Tekniska lösningar och verksamhetsmetoder inom distanstolkningen har främst utvecklats inom ramen för projekt som stötts av Penningautomatföreningen. Ett riksomfattande distanstolkningsprojekt, stött av Social- och hälsovårdsministeriet, inleddes 2007. I projektet utvecklas ett system som koordinerar olika tekniska lösningar och kan användas i hela landet. En testfas pågår som bäst, varefter verksamheten kan tas i bruk i vidare utsträckning. Den teknik som utvecklats inom projektet kan utnyttjas också vid distanstolkning av talade språk. Invandrarnas behov av tolkning kommer sålunda sannolikt att kunna tillgodoses med hjälp av systemet.

2.1.6. Antalet tjänsteanvändare

Under hela den tid tolktjänst har ordnats har antalet användare gradvis ökat. År 1988 ordnades tolktjänst för ca 2 000 personer. Enligt Kommunförbundets utredning beräknades antalet personer som behövde tolktjänsten 1994 uppgå till ca 3 000.

Enligt den särskilda undersökningen Handikapps-service i kommunerna utnyttjade sammanlagt ca 3 200 personer tolktjänsten år 2001. Totalkostnaderna för tolktjänsten var ca 6,3 miljoner euro, av vilket en femtedel, dvs. 1,2 miljoner, var kostnader för tolkning i anslutning till studier.

Tolktjänstens klienter fördelade sig som följer:

- synhörsleskadade utgjorde 7 %
- hörsleskadade 85 % och
- talskadade 8 % av användarna.

Kommunernas och samkommunernas ekonomi- och verksamhetsstatistik visar att antalet tolktjänstanvändare i hela landet utvecklats som följer:

År	Antal
1990	2 328
1995	2 808
2005	3 530
2007	3 961
2008	4 024

Tolktjänstanvändare enligt åldersgrupper (%)

	2001	2007
Under 18 år	12	14
18–64 år	69	65
65 år och äldre	19	21

Också studietolkningens omfattning har ökat. År 1991 behövde 86 studerande tolkning. Under läsåret 2001–2002 studerade 119 studerande med hjälp av tolkning. Under läsåret 2006–2007 var det motsvarande antalet 162 studerande. Tillgången till studietolkare har samtidigt förbättrats och allt flera tolkbehövande har därför kunnat börja studera.

2.2. Internationell utveckling och lagstiftning i utlandet och inom EU

I den internationella handikappolitiken har handikappfrågan blivit en central fråga om mänskliga rättigheter. Att handikappade ska ha lika rättigheter och möjligheter att tillgodose sina rättigheter hör till utgångspunkterna och målen för internationella överenskommelser. Jämlikheten kan uppnås bl.a. genom att ett handikappperspektiv anläggs, nås och tillämpas fritt, diskriminering förbjuds, genom skälig anpassning samt genom behövliga stödåtgärder och hjälpmedel.

Effekterna av den internationella verksamheten kanaliseras till Finland genom resolutioner, rekommendationer och olika slags samarbetsprocesser. Viktiga aktörer ur den finländska handikappolitikens och lagstiftningens synpunkt är Förenta nationerna, Eu-

roparådet, Europeiska unionen och de övriga nordiska länderna.

2.2.1. Förenta nationerna

Förenta nationerna (FN) antog i slutet av 2006 en konvention om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen trädde internationellt i kraft på våren 2008. Konventionen gäller såväl medborgerliga och politiska som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Den bygger på principen om ett övergripande förbud mot diskriminering och principen om likabehandling och dess mål är att integrera frågor som gäller personer med funktionsnedsättning i alla livsområden. Konventionen fastställer betydelsen av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och deras ställning samt utvidgar idén om mänskliga rättigheter till områden som i Finland av hävd har betraktats som socialpolitiska och diskretionära rättigheter. Också Europarådet, Europeiska unionen och Nordiska ministerrådet stöder denna utveckling.

2.2.2. Europarådet

Utgångspunkterna för Europarådets handikappolitiska handlingsprogram 2006–2015 är desamma som för FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Programmet ger uttryck för Europarådets medlemsstaters politiska vilja i handikappolitiken och utvecklingen av den. Dess viktigaste principer är antidiskriminering och människorättsperspektiv samt likvärdiga möjligheter och delaktighet. Programmets femton handlingslinjer omfattar alla sektorer och verksamheter i samhället. Utöver det handikappolitiska handlingsprogrammet har Europarådet utfärdat flera rekommendationer, resolutioner och deklARATIONER som gäller personer med funktionsnedsättning och deras ställning.

2.2.3. Europeiska unionen

Europeiska unionen (EU) går i både sitt eget handikappolitiska program och sin övriga handikappstrategi in för att främja handikappades likvärdiga möjligheter och delakt-

tighet samt att integrera ett icke-diskrimineringsperspektiv i hela unionens verksamhet. De ur handikappolitisk synpunkt viktigaste direktiven i Europeiska unionens lagstiftning är direktiv 2000/78/EG om inrättande av en allmän ram för likabehandling (direktivet om likabehandling i arbetslivet) och direktiv 2000/43/EG om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras och etniska ursprung (diskrimineringsdirektivet). Enligt direktivet om likabehandling i arbetslivet är diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning förbjuden i arbetet och i yrkesutbildningen. I diskrimineringsdirektivet förbjuds diskriminering på grund av ras och etniskt ursprung inte bara i arbetslivet utan också utanför det, t.ex. inom den sociala tryggheten, sjuk- och hälsovården och utbildningen samt i fråga om utbudet av och tillgången till varor och tjänster. I Finland genomförs båda direktiven genom 2004 års lag om likabehandling.

2.2.4. *De nordiska länderna*

Typiskt för de nordiska länderna är tjänsternas och stödåtgärdernas allmängiltighet som gör det möjligt att reducera skillnaderna mellan befolkningsgrupperna. Den nordiska välfärdsmodellen bygger på offentliga tjänster som samhället inrättat och som bekostas med skattemedel. Det har i de nordiska länderna funnits attitydmässiga, kunskapsmässiga och ekonomiska förutsättningar för att bygga upp en verksamhetsmodell som bygger på jämlikhet och beaktar individuella behov och som syftar till att garantera alla medborgare med funktionsnedsättning högklassig service oberoende av boningsort och förmögenhet. Staten och kommunerna är via lagstiftningen ansvariga för att servicen tillhandahålls.

Sverige

Sverige har ingen särskild lag om tolkningstjänst, utan bestämmelser om vardagstolkning ingår i hälso- och sjukvårdslagen. Med vardagstolkning avses allt det tolkbehov som uppkommer i klientens dagliga verksamhet med undantag av de situationer där

någon annan än landstinget svarar för tolktjänsten. Utöver hälso- och sjukvårdslagen tillhandahålls tolkningstjänster också med stöd av flera speciallagar t.ex. i arbetslivet, grundskolan, gymnasiet, vuxenutbildningen och i kontakter med myndigheter. Ansvaret för att tolktjänster tillhandahålls vilar alltså på flera aktörer och det är inte alltid klart vem som i vilken situation är ansvarig.

Anmärkningsvärt är att de svenska högskolorna och universitetet inte har lagstadgad skyldighet att ordna tolkning för studerande. I praktiken ordnas dock i allmänhet tolkning, även om i ett fall en studerande besvärat sig till högskolornas överklagandenämnd över att en högskola inte ordnat med tolkning. Besvaren förkastades eftersom lagen om likabehandling av studenter i högskolan inte gällde en sådan situation som det var fråga om.

Enligt hälso- och sjukvårdslagen ska landstingen erbjuda tolkning för synhjälpsskadade, barndomsdöva, vuxendöva och hörselskadade. Talskadade har sålunda inte rätt till tolkningstjänst.

Tolkningstjänsten är gratis för klienten, men tolkcentralen beslutar vem som har rätt att få tolk och för vilket ändamål. Landstingen kan utfärda regler om tolkningstjänster och de olika landstingens regler varierar. Landstingens beslut att inte bevilja tolk kan överklagas.

Danmark

Danmark har ingen allmän lag om tolkningstjänst utan bestämmelser finns i flera olika lagar. Också finansieringen av tjänsten är decentraliserad. Betydande finansiärer är studiestödsstyrelsen (SU-styrelsen) och arbetsmarknadsstyrelsen. Tolkningstjänst som finansieras av arbetsmarknadsstyrelsen kan fås för vanligt lönearbete och stött arbete. SU-styrelsen finansierar i stor utsträckning tolkningstjänster för allt från utbildning på andra stadiet till högskolestudier.

Sedan år 2000 har Det Sociale Tolkeprojekt varit verksamt i Danmark. Det finansierar tolkningstjänst i situationer där ingen annan gör det. Sådana situationer är t.ex. läkarbesök, fritidsverksamhet, t.ex. deltagande i olika organisationers verksamhet, utbildning

till den del SU-styrelsen inte finansierar den, t.ex. bilskola eller studier vid arbetarinstitut, kyrkliga tillställningar, bankbesök eller kontakter med myndigheter. Eftersom projektet har visat sig behövas, är det tänkt att det ska göras permanent från början av 2010.

Norge

I Norge ingår en allmän bestämmelse om tolkningstjänst för hörselskadade och hörsel- och synskadade i folkhälsolagen. Lagen berättigar till den tolkning som behövs i dagliga sysslor och i arbetet. Lagen gäller alla situationer i det dagliga livet, såsom föreningsverksamhet och politiskt arbete. Lagen garanterar tolkning också vid besök på polikliniken på ett sjukhus men däremot inte på bäddavdelningen. Lagen ger också rätt till tolkning under studier som leder till arbete, den gäller alltså tolkning för högskole- och universitetsstudierande.

Tolkning på utlandsresor ersätts på olika sätt beroende på syftet med resan. Kostnaderna ersätts under korta, obligatoriska utbildningsresor eller arbetsresor. Däremot svarar den som använder tolkningstjänsten själv för kostnaderna under vårdperioder utomlands och under semesterresor. Gränser för antalet tolkningstjänststimmar har inte fastställts, men i praktiken kan bristen på tolkar begränsa klienternas möjligheter att få tolkning i tillräcklig utsträckning. Tolkningstjänst erbjuds inte bara med stöd av folkhälsolagen utan också med stöd av flera andra lagar såsom undervisningslagen, domstolslagen, lagen om patientens rättigheter och förvaltningslagen.

Tolkningstjänsten finansieras i Norge på olika sätt. Tolkning i daghem och grundskolor finansieras av kommunerna, medan provinserna svarar för kostnaderna för tolkning i utbildningen på andra stadiet. Kommunernas och provinsernas villighet att erkänna behovet av tolkning varierar och invånarna i olika kommuner kan därför försättas i olika ställning. Också kommunernas och provinsernas likviditet varierar stort.

Tolkning i högskolor och universitet finansieras ur hjälpmedelscentralernas omkostnadsbudgetar, om tolkningen utförs av en fast anställd tolk, eller ur separata stödposter,

om frilanstolk används. Tolkning som behövs i domstolar och hos polisen finansieras av domstolen eller polisen, men i polisens budget finns inga särskilda tolkningsanslag. Detta kan göra det svårare att få tillräcklig tolkning.

2.3. Bedömning av nuläget

En arbetsgrupp vid Justitieministeriet utredde teckenspråkets rättsliga ställning 1996. Arbetsgruppens uppgift var att bedöma vilka åtgärder bestämmelsen om språkliga rättigheter i 14 § 3 mom. i regeringsformen kräver och genom vilka åtgärder teckenspråkliga kan garanteras lika behandling som andra språkliga och kulturella minoriteter. Motsvarande bestämmelse finns för närvarande i 17 § 3 mom. i grundlagen.

Arbetsgruppen ansåg att de viktigaste prioriteringsområdena när det gäller att trygga de teckenspråkligas rättsliga ställning var tidig uppfostran, undervisning, forskning och utbildning inom området för teckenspråk, tillhandahållande av tolktjänst samt information. Arbetsgruppen påpekade vikten av att tjänsterna var tillräckliga och välfungerande. Arbetsgruppen påpekade även att tjänsterna för talskadade var begränsade i förhållande till det uppskattade behovet och betonade vikten av information om tolktjänsten för talskadade och behovet av handledning i fortsättningen.

Social- och hälsovårdsministeriet beställde 1999 en undersökning av Stakes om tillgången till tolktjänst och hur väl tjänsten fungerar. Enligt rapporten, som publicerades år 2000, var efterfrågan, utbudet och det behov som framgick inte i balans. Särskilt stora visade sig behoven att utveckla tolktjänster för talskadade vara. Aspekter av tjänster som visade sig behöva utvecklas var bl.a. otillräckligt antal heltidsanställda tolkar, skillnader mellan regionerna och skadegrupperna i fråga om tillgång till tolkning, stora kvalitativa variationer, otillräckligt antal tolkningstimmar samt brister i tillgången till informationsteknik till stöd för tolktjänster. Till följd av de stora skillnaderna mellan kommunerna togs behovet att öka kommunernas samarbete upp

och för att svara mot den ökade efterfrågan sågs ett behov att organisera nya verksamhetssätt.

Tolktjänster startade med teckenspråkstolkning. I början av 2000-talet utvecklade olika organisationer innehållet och metoderna i tolktjänsterna inom ramen för sina egna projekt. Genom dessa projekt förbättrades medvetenheten om tolkning för synhörtsskadade, personer som förlorat sin hörsel, personer med nedsatt hörsel och talskadade.

För att trygga tillgången till tjänsterna och säkerställa kvaliteten genomförde Stakes på uppdrag av Social- och hälsovårdsministeriet ett projekt för nätverk av tolktjänster, dvs. utvecklingsprojektet VETURI under 2001–2004. Utgångspunkten för projektet var att producera tolktjänster baserade på ett tillräckligt stort befolkningsunderlag genom nätverkssamarbete som samordnas regionalt i samarbete mellan många aktörer. Kommunernas samarbete för att organisera tjänsterna visade sig innebära en utmaning.

Utvärderingen av VETURI-projektet visade att både efterfrågan på och utbudet av tolktjänster ökade, men de regionala skillnaderna kunde inte jämnas ut trots ökat samarbete och större sakkunskap. Utifrån erfarenheterna av projektet blev det nödvändigt att ta ställning till hur en tillräckligt stabil strukturell och ekonomisk grund skulle kunna säkerställas för organiseringen och utvecklingen av projektet.

Bestämmelserna i handikappservicelagen om tolktjänster är, liksom den övriga lagstiftningen om social- och hälsovården, relativt vag lagstiftning som möjliggör individuell prövning i varje enskild klients fall. Såsom av ovannämnda utredningar och projekt har framgått har varken den särskilda skyldighet för kommunerna att erbjuda tolktjänster som skrivits in i handikappservicelagen eller minimitimantalet garanterat en tillräcklig tillgång till tjänster. Tolkar har inte funnits att tillgå i tillräcklig utsträckning och skillnaderna i hur tolktjänster erbjudits har varit stora. För vissa kommuner har tolktjänsterna kommit att bli en oskäligt tung ekonomisk börda. Detta har varit fallet exempelvis i kommuner där det bor t.ex. många hörsel- och synskadade eller ett stort antal personer i behov av studietolkning.

I praktiken har det också visat sig att den särbehandling av studietolkningen som handikappservicelagen ger möjlighet till inte har varit tillräcklig för att garantera studiemöjligheter för personer i behov av tolktjänster. Studierna har kanske inte inletts eller de har fördröjts eller avbrutits på grund av att det inte har funnits någon tolk.

Den höjda utbildningsnivån hos dem som använder tolktjänst har lett till att de oftare än förut arbetar inom sådana områden där de behöver tolktjänster för att klara av sina arbetsuppgifter. Med vissa undantag ersätter arbetsgivarna inte den tolkning arbetstagarna behöver, vilket gör det ännu viktigare för dem att få tjänster med stöd av handikappservicelagen. Lagens nuvarande minimitimantal för arbetslivstolkning är alltför små.

3. Målsättning och de viktigaste förslagen

3.1. Målsättning

Det konkreta målet för propositionen är att ansvaret för tillhandahållandet av tolkningstjänster (tolktjänster i handikappservicelagen) för personer med funktionsnedsättning och de praktiska uppgifterna i anslutning till det samt ersättandet av därav föranledda kostnader ska överföras från kommunerna till staten, närmare bestämt till Folkpensionsanstalten. Bakom detta mål ligger dock i hög grad det allmänna målet för utvecklingen av lagstiftningen kring funktionsnedsättningar, nämligen att öka handikappade personers jämlikhet och oberoende samt förbättra deras möjlighet att vara delaktiga i olika samhällsliga verksamheter. Propositionen bidrar till att konkretisera den finländska handikappolitikens utgångspunkter enligt redogörelsen för handikappolitiken 2006, vilka var jämlikhet, rätt till delaktighet och rätt till nödvändiga tjänster och stödåtgärder.

Syftet med propositionen är att främja jämlikheten för de personer med funktionsnedsättning som behöver tolkningstjänster framför allt i förhållande till personer utan funktionsnedsättning och därigenom förbättra deras möjligheter att vara delaktiga och förmedla information och delta i växelverkan med andra människor. Ett annat syfte är att

öka deras inbördes jämlikhet oberoende av boningsort då, i stället för kommunernas varierande praxis, Folkpensionsanstalten svarar för att tolkningstjänster ordnas på enhetliga grunder och med enhetlig praxis i hela landet. Den ökade jämlikheten gäller då inte bara dem som utnyttjar tolkningstjänsten utan också tolkarna, som kommunerna behandlar på olika sätt.

Propositionen har också som mål att lyfta fram tolkningstjänstens betydelse och karaktär som en klart separat helhet bland handikapptjänsterna. Genom tolkningstjänsten tryggas rätten att uttrycka sig och att växelverka med samhället. Propositionen försöker därför stärka tolkningstjänstens ställning snarare som en språklig rätt än en socialvårdstjänst. Dessa för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna väsentliga element har gjort att tolkningstjänsterna varit en av de subjektiva rättigheterna för de personer med grav funktionsnedsättning som behöver dem. Tolkningstjänsten kan inte ersättas med någon annan tjänst.

Tolkningstjänsten har en klart avgränsad användarskara, men tjänsten är av livsviktig betydelse för dem. Tillgången till tolktjänster och de regionala skillnaderna i verksamheten har utgjort en stor utmaning. Behovet av tjänster har ökat kraftigt, vilket har försatt kommunerna, som ska tillhandahålla dem, i en svår situation. Propositionen avser att öka tolkningstjänstens effektivitet och omfattning och samtidigt öka användarnas jämlikhet genom att tjänsten centraliseras. Genom propositionen vill man även stärka den särskilda sakkunskap som behövs för att kunna erbjuda tolkningstjänst och den specialkompetens som behövs för att genomföra den.

Propositionen har även som mål att tolkningstjänsten ska kunna utvecklas jämnare i landets olika delar. Som det nu är har det decentraliserade systemet gjort det svårt att utveckla och upprätthålla specialkompetens. Syftet är att genom propositionen göra det möjligt att skapa en enhetlig tjänstepraxis i hela landet i stället för den nuvarande splittringen och de lokala kulturerna. Meningen är att beslut härefter ska fattas på enhetliga grunder. Detta underlättar verksamheten både för dem som behöver tolkning och dem som producerar den.

Att utvidga distanstolkningen och ta den i övergripande bruk möjliggör en mångsidig och spontan användning av tolkningstjänsten i fortsättningen. Om distanstolkningen i hela landet centraliseras kan den användas och utvecklas klarare och enhetligare. Distanstolkning är ett alternativt sätt att tillhandahålla tolkningstjänst, men distanstolkning är ändå inte en lämplig lösning för alla som behöver tolkning eller för alla situationer.

Syftet med propositionen är även att utveckla tolkningstjänsten med hjälp av ett omfattande uppföljnings- och statistiksystem som Folkpensionsanstalten har möjlighet och kompetens att genomföra. Med det decentraliserade systemet har detta inte låtit sig göra. Resultaten av uppföljningen kan utnyttjas vid vidareutvecklingen av tjänsten i ljuset av uppgifter både om kvaliteten och kvantiteten. Dessutom kan uppgifter fås om kvaliteten på tjänsten sådan klienterna uppfattat den.

3.2. Alternativ

I samband med kommun- och strukturreformen diskuterades metoder för framtida tolkningstjänster. Nyttan av att centralisera tjänsten kom till synes då kommunerna i Birkaland och Nyland övergick till att ordna gemensamma tjänster. Tillgången till tjänster förbättrades trots att användningen av tjänsten samtidigt ökade. Den regionala jämlikheten förbättrades och produktionen av tjänsten blev professionellare och verksamheten blev överskådligare och säkrare.

Vid bedömningen av vilken av statens existerande organisationer som bäst kunde ta ansvar för tjänsterna ansågs Folkpensionsanstalten ha de bästa förutsättningarna. Andra alternativ var Statskontoret, Stakes och länsstyrelserna. Folkpensionsanstaltens erfarenhet av att tillhandahålla rehabilitering för personer med grav funktionsnedsättning ansågs vara till hjälp också när det gällde tolkningstjänsten. Dessutom gör det landsomfattande byrånätet det lättare att upprätthålla klientkontakter och det heltäckande datasystemet hjälper uppföljningen och utvecklingen av tolkningstjänsten.

Under diskussionerna om tolkningstjänsten togs även upp möjligheten att låta samkommunerna med ett vidsträckt befolkningsan-

svar enligt 6 § i lagen om en kommun- och servicestrukturereform (169/2007, nedan PARAS-ramlagen) ordna tjänsten och staten stå för kostnaderna. En uppdelning av organiserings- och kostnadsansvaret ansågs dock inte vara en eftersträvansvärd lösning.

3.3. De viktigaste förslagen

Ansvar för att tillhandahålla tolkningstjänst överförs på Folkpensionsanstalten

Organiserings- och finansieringsansvaret för tolktjänster enligt handikappservicelagen överförs kostnadsneutralt från kommunerna till staten. Det är fråga om en administrativ överföring som gäller dels organiseringsansvaret, dels byte av kostnadsansvarigt organ. I propositionen föreslås att Folkpensionsanstalten tillhandahåller tolkningstjänster för handikappade antingen genom att själv producera dem eller genom att upphandla dem av andra tjänsteproducenter. Folkpensionsanstalten svarar även för kostnaderna för tolkningstjänsten och beslutar om ersättning av kostnader i anslutning till tjänsten till förmedlingscentraler och tjänsteproducenter som förmedlar tolkningstjänst.

Den föreslagna överföringen av organiseringsansvaret för tolkningstjänsten påverkar inte kommunernas ansvar för att erbjuda personer med funktionsnedsättning som beviljas tolkningstjänst också andra tjänster och stödåtgärder och medicinska rehabiliteringstjänster som de behöver på grund av sin funktionsnedsättning. Också inom den grundläggande utbildningen förblir kommunernas ansvar oförändrat i första hand på utbildningsanordnarens ansvar.

Till kommunernas organiseringsansvar enligt handikappservicelagen hör också i fortsättningen undervisning i teckenspråk, kommunikationsutredningar, undervisning i kommunikationsmetoder som stöder och ersätter tal och handledning till den talskadades anhöriga och närstående, undervisning i tolkanvändning och andra tjänster och stödåtgärder som tjänar handikappservicelagens syfte och stöder och främjar de handikappades oberoende och förmåga att klara av att kommunicera på egen hand. Dessa ska erbjudas i form av sådan annan träning, t.ex. anpassningsträ-

ning som avses i handikappservicelagen. Den medicinska rehabiliteringen inom ramen för hälsovården svarar också i fortsättningen för undervisningen av talskadade i kommunikationsmetoder som stöder och ersätter tal samt för avfattandet av utredningar och utlåtanden i anslutning till ansökningar om rätt till tolkningstjänster.

Den medicinska rehabiliteringen inom ramen för hälsovården svarar även för hjälpmedelsservicen, såsom planering, sammanställning, uppdatering, service och undervisning i användningen av kommunikationspärmar samt andra hjälpmedel för kommunikation och utförandet av dagliga sysslor i den mån de inte är sådana redskap och anordningar som avses i handikappservicelagen och behövs för att de handikappade ska klara av sina dagliga sysslor eller redskap och anordningar som hör till bostaden. De personliga redskap och anordningar som behövs vid distanstolkning ska däremot enligt den föreslagna lagen tillhandahållas av Folkpensionsanstalten. Ett nära samarbete myndigheterna emellan garanterar att de talskadade får den service de behöver.

Minimitimantal

Då propositionen bereddes togs många sådana omständigheter upp som har framkommit då de nuvarande tolktjänsterna har tillämpats i praktiken och som såväl kommunerna som de organisationer som företräder tjänsteanvändarna samt även andra sakkunniga anser kräva att innehållet i lagstiftningen om tolkningstjänster ändras. Att slopa handikappservicelagens minimitimantal för tolktjänster och helt övergå till en tolkningstjänst baserad på tjänsteanvändarnas individuella behov hörde till det som diskuterades.

Avsikten med handikappservicelagens minimitimantal var att garantera en miniminivå på tjänsten för att trygga nödvändig delaktighet och växelverkan för personer med grav funktionsnedsättning överallt i Finland. Då Folkpensionsanstalten övertar tolkningstjänsten behöver inga minimitimantal för tjänsten fastställas i lag, eftersom besluten fattas enhetligt i hela landet. Framför allt handikapporganisationerna har motiverat slopandet av

minimitimantalen med att det inte är förenligt med de grundläggande rättigheterna och de mänskliga rättigheterna att sätta upp timgränser för tolkningstjänsten i situationer som varierar från individ till individ. Att hålla kvar timantalen skulle enligt denna uppfattning också strida mot kraven på trygghet av likvärdiga möjligheter och delaktighet i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Friheten för en person med funktionsnedsättning att uttrycka sig bör inte längre i fortsättningen begränsas med lagstadgade timgränser för användningen av tolkningstjänst utan tolkningstjänsten ska ordnas på det sätt som de handikappades egna val och handlingsförmåga kräver.

I ljuset av ovanstående talar även det extra arbete som timantalen orsakar både tjänste-användarna och tjänsteproducenterna för att de ska slopas. Då ansökningar om extra timmar ska göras och beslut om saken fattas och antalet tolkningstimmar tillses binder det resurser hos de ovanstående som det vore nyttigare att kanalisera till något annat. Att slopa timantalen antas i regel inte öka efterfrågan på tolkningstjänster, eftersom tolk inte används mer än vad som behövs. Tolkstjänsten missbrukas inte.

Under beredningen av regeringspropositionen har möjligheten att slopa tolkstjänstgränserna utretts. I allmänhet är minimitimantalen tillräckliga och tjänsten har använts i mindre utsträckning än vad som minimitimantalen tillåter. För aktiva och flitigt deltagande tolkbehövande personer har timmarna dock inte räckt till. En del av tjänsteanvändarna anser det vara deras rätt att få så många timmar de behöver för att kunna kommunicera. Synhørselskadade når timgränsen snabbare än andra, eftersom de behöver mer tolkning än andra grupper. I tolkningen för synhørselskadade ingår beskrivning och handledning. Dessutom använder en del av de synhørselskadade tolk för att trygga sin tillgång till information (t.ex. till post- och tidningsläsning). Kommunerna har på ansökan beviljat aktiva klienter ett större timantal än minimiantalet (t.ex. 1 000 timmar om året för en synhørselskadad person). Då ställning tas till tolkningstjänstens omfattning ska också framöver hänsyn tas till tjänsteanvändarnas individuella behov.

Enligt statistik för 2007 har tillgången till tolkstjänster förbättrats i de stora städerna under de senaste åren. Enligt uppgift från de sex största städerna bodde sammanlagt 1 514 tolkstjänstanvändare, dvs. en tredjedel av alla tjänstemottagare i hela landet i de sex största städerna. Av dem som utnyttjade tjänsten var 10 % talskadade, 9 % hade beviljats tolkning i anslutning till studier och resten var sådana som behövde teckenspråkstolkning och synhørselskadade och hörselskadade som behövde kontakttolkning. Det genomsnittliga timantalet för kontakttolkningen, dvs. annan än tolkning i anslutning till studier, ökade i dessa städer under 2007, då höjningen av timantalet i handikappservicelagen från 50 till 57 timmar per klient trädde i kraft (uppgifter om de sex största städerna, ”kuusikko-kunnat”).

Tolkningstjänstens innehåll och omfattning

Till följd av den föreslagna administrativa överföringen av organiseringsansvaret för tolkningstjänsten har man i propositionen kommit fram till att innehållet i och målgruppen för tjänsten ska vara desamma som i handikappservicelagen. I propositionen föreslås därför att timantalen för tolkningstjänsten förblir oförändrade. I samband med kommun- och strukturreformen bestämdes att överföringen av organiseringsansvaret från kommunerna till staten sker kostnadsneutralt. Slopandet av timgränserna skulle sannolikt åtminstone i början ge upphov till kostnadsstryck och vid beredningen av finansieringen av överföringen har ekonomiska resurser för detta inte kunnat garanteras.

Det föreslås dock att en uttrycklig bestämmelse skrivs in i lagen om att mer tolkningstjänst ska kunna erbjudas än det antal timmar som lagen anger om tjänsteanvändarnas individuella behov kräver det. Detta svarar mot den i dag vedertagna tillämpningspraxisen i situationer där det lagstadgade minimitimantalet för tolkningstjänst inte har varit tillräckligt för att tillgodose klienternas individuella tolkningsbehov, t.ex. då det är fråga om hörsel- och synskadade och aktiva tjänsteanvändare som behöver extra timmar för informationstillgång, arbete, studier och samhälllig delaktighet.

Tolkningstjänst kan tillhandahållas i större utsträckning än det lagstadgade minimitimantalet om det är motiverat med beaktande av tjänsteanvändarnas individuella behov och livssituation. Eftersom det är fråga om en tjänst som är av central betydelse för tryggheten av de handikappades jämlikhet, uttrycksfrihet och rätt att delta bör tillhandahållandet av extra timmar överlag ske smidigt och utgående från klienten. Då hela ansvaret för organiseringen av tjänsten överförs på Folkpensionsanstalten påverkas praxisen vid beviljandet av extra timmar inte längre av de begränsningar som kommunernas ekonomiska situation tidigare förorsakade.

Inga ändringar i nuvarande praxis föreslås i fråga om den tolkningstjänst som behövs för studier. Studietolkningen har en starkare ställning redan i handikappservicelagen, vilket har garanterat att de som behöver den har fått den i den utsträckning han eller hon behöver för att klara av sina studier. I den föreslagna bestämmelsen specificeras noggrannare än tidigare för vilket slags studier tolkningstjänst erbjuds. Tillämpningspraxisen förblir dock oförändrad.

En särskild bestämmelse om rätten till tolkningstjänst under utrikesresor föreslås bli inskriven i lagen. Förslaget bringar klarhet i den nuvarande brokiga tillämpningspraxisen och ökar jämlikheten i det dagliga livet i förhållande till icke-handikappade. Högsta förvaltningsdomstolens och förvaltningsdomstolarnas beslut har för sin del stakat ut linjerna för tillämpningspraxisen med betoning på lagens syfte och individens rätt till delaktighet och jämlikhet så att också kostnaderna för resor, inkvartering och dagtraktamenten ska betalas om rätt till tolkningstimmar har beviljats.

På samma sätt som i fråga om andra medborgare kan handikappades resor inom ramen för det dagliga livet eller arbets- eller studieresor vara mycket olika och gå till olika länder. Nuvarande praxis, där resorna kan vara inte bara arbetsresor utan också resor i anslutning till idrott, representation, organisationsverksamhet, studier eller semester måste vara möjlig också i fortsättningen. Genom samarbete mellan Folkpensionsanstalten och dem som producerar tolkningstjänster måste en fungerande praxis skapas bl.a. för grupp-

resor. Omständigheter till följd av konkurrensutsättning av tjänsten ska då också beaktas. Folkpensionsanstalten svarar framöver för alla kostnader för tolkningstjänsten och det är därför viktigt att i avtalsinstruktionen fastställa hur avtal om dessa saker skall ingås med tjänsteproducenterna och hur klienterna ska informeras om dem.

Lagens subsidiaritet

Under beredningen av propositionen har också diskuterats möjligheten att bestämma att den föreslagna lagen ska tillämpas primärt i situationer där en person som omfattas av lagen behöver tolkningstjänst för att klara av de funktioner som anges i lagen.

Det faktum att tolkningstjänsterna enligt handikappservicelagen i praktiken har haft en ställning som en närmast primär tjänst talar för att lagen ska vara primär. Många myndigheter deltar på grundval av förvaltningslagen i kostnaderna för tolkningstjänsterna när det gäller myndighetsinitierade ärenden där det ligger i myndigheternas intresse att växelverkan ska fås till stånd. Också inom den grundläggande utbildningen är utbildningsanordnaren skyldig att se till att de elever som har teckenspråk som modersmål får sin undervisning på sitt modersmål. Tolkningstjänster finansieras även i varierande utsträckning av försäkringsbolagen, Statskontoret, arbetsgivare, evenemangsanordnare, föreningar, församlingarna, handikappråden och hälsovårdens verksamheter.

Tolkningstjänsten tryggar tillgodoseendet av tjänsteanvändarnas viktigaste grundläggande rättigheter och ovisshet bland dem som tillhandahåller tjänsten om vem av dem som ska bära kostnadsansvaret får inte påverka rättigheterna. I dagens läge är detta inte alltid klart och en avsevärd del av tjänsterna genomförs med stöd av handikappservicelagen.

Inom social- och hälsovårdstjänsterna ska klientlagens och patientlagens bestämmelser om service och vård av klienterna och patienterna på deras modersmål beaktas. Största delen av dessa tjänster utgår dock från att personen i fråga själv tar kontakt i frågor som gäller henne eller honom. I praktiska situationer blir det då nödvändigt att ta ställning

till om klientlagens, patientlagens eller förvaltningslagens anda ska följas då tolkningstjänst tillhandahålls. Bestämmelserna i klientlagen och patientlagen innebär ingen skyldighet att erbjuda tolkningstjänst utan tjänsten ska enligt dem tillhandahållas i mån av möjlighet. Detta kommer sannolikt framöver att betyda att klienten i sina kontakter med myndigheterna använder Folkpensionsanstaltens tolkningstjänst på samma sätt som de nu använder tolkningstjänsterna enligt handikappserviceagen.

Under beredningen av propositionen utredes ett alternativ där den föreslagna lagen är primär också ur den synpunkten att organiseringsansvaret i fortsättningen vilar på staten. Utifrån detta vore det i praktiken klarare om organiserings- och kostnadsansvaret inte längre skulle fördelas mellan olika statliga myndigheter. Också för klienterna och andra berörda kunde det vara klarare i situationer där tolkningstjänster behövs om lagen är primär.

Till följd av reformens administrativa och kostnadsneutrala natur har man i propositionen dock gått in för att bibehålla de nuvarande bestämmelserna om lagens subsidiaritet enligt vilka tjänster enligt den föreslagna lagen tillhandahålls om personen i fråga inte får tillräckliga och lämpliga tjänster med stöd av någon annan lag.

Utveckling av distanstolkningen

Fram till slutet av 2009 finansierar Social- och hälsovårdsministeriet samkommunen Etevas riksomfattande projekt Etätulkki.fi för utveckling av distanstolkningen. Avsikten är att med hjälp av distanstolkning säkerställa tillgången till tolkningstjänst också på sådana områden där tolkar inte finns att tillgå, effektivisera tjänsten samt dämpa trycket på höjning av kostnaderna för tolkningstjänster i framtiden.

I projektet Etätulkki.fi testas för närvarande systemet för att säkra både systemets funktion och säkerhet. Utvecklingsarbete kommer att krävas också i fortsättningen då användningen av systemet utvidgas till slutanvändarna. För att kunna ta systemet i bruk måste de som utnyttjar distanstjänsten förses med fjärranslutningar, dvs. personliga redskap och

anordningar som behövs för fjärranslutningarna. Detta orsakar nödvändiga tilläggskostnader (bredbandsanslutning, distanstolkningsprogram med behövliga uppdateringar samt webbkamera). Dessutom måste någon samordna tolkningsstudiornas verksamhet. Studiorna ska delvis inrättas och organiseras för gemensam användning för att distanstjänsten ska löpa.

Distanstolkningsprojektet ingår i finansministeriets projekt för utveckling av gemensamma tjänster. Arbetsgruppen för distanstolkning utgör där en branscharbetsgrupp som har som mål att bl.a. utreda hur distanstolkningen kan genomföras i anslutning till servicen till medborgarna via samservicepunkter. I detta sammanhang har alternativet att Statskontoret framöver ska ha en central roll som administratör av kommunernas och statens hela samservice lyfts fram. Inom Etätulkki.fi-projektet utreder företrädare för Social- och hälsovårdsministeriet, Folkpensionsanstalten och Statskontoret frågor gällande systemets administration samt ägande- och finansieringsfrågor kring processen för att införa systemet.

4. Propositionens konsekvenser

4.1. Konsekvenser för klienternas ställning och andra samhällseliga konsekvenser

Uppgifter om gällande beslut om tolkningstjänster överförs i form av en myndighetsåtgärd från kommunerna till Folkpensionsanstalten med stöd av en särskild lag. Överföringen föranleder inga åtgärder från klienternas sida, utan gällande beslut kvarstår i den nya omgivningen. Ansökningar om tolktjänst görs härefter till Folkpensionsanstalten, som fattar beslut i saken i stället för kommunen. En tillräcklig utredning om behovet av tolkningstjänst ska som förut bifogas ansökan.

Folkpensionsanstalten svarar för förmedlingen av tolkar. I fortsättningen kommer alla personer som använder tolkning att omfattas av tolkförmedlingen. Detta innebär en lättnad för en stor del av användarna, eftersom de inte längre själva behöver leta efter en tolk. Då möjligheterna till distanstolkning ökar

kommer också det att göra det lättare att smidigt få tolkning enligt klientens behov.

Folkpensionsanstalten upphandlar också tolkningstjänst. De tjänsteproducenter som har varit framgångsrika i konkurrensutsättningen ges företräde, vilket innebär att det inte i alla situationer är möjligt att välja tolk på samma sätt som då tolktjänsten inte konkurrerades ut. Nylands och Birkalands erfarenheter visar att konkurrensutsättningen har lett till förbättrad tillgång till tolkningstjänst och höjd kvalitet. Då tillhandahållandet av tolkningstjänst centraliseras till Folkpensionsanstalten utökas konkurrensutsättningen av tjänsteproducenterna, vilket gör produktionen av tjänster professionellare. Syftet är att höja nivån på tjänsten och trygga en jämlik tillgång till tjänster i landets olika delar. Det var inte möjligt att i samband med beredningen av propositionen besluta om den kommande administreringen och finansieringen av det organisationernas tolkregister. Folkpensionsanstalten kan dock dra nytta av registret då tolkningstjänstens kvalitet och tolkarnas yrkesskicklighet säkras och utvecklas.

Genom lagstiftningen förtydligas de punkter som tidigare orsakat osäkerhet i tillämpningspraxisen. Detta gör att de som har rätt till tolkning blir mer medvetna om villkoren för tjänsten, vilket underlättar planeringen av vardagen. Enhetliga verksamhetsmetoder gör det också lättare att använda tjänsten efter ändringsfasen. Folkpensionsanstaltens möjligheter att erbjuda en övergripande och tillgänglig rådgivning och handledning förbättrar möjligheterna att få information om tjänsten och förutsättningarna att få ta del av den. Det blir också lättare att byta hemkommun, då skillnaderna mellan kommunerna i fråga om tillgång till tolkningstjänst inte längre utgör ett kriterium för valet av hemkommun.

Ändringen i systemet med tolkningstjänster är dock så stor att de som behöver tolk och de som tillhandahåller tjänsten av många orsaker känner osäkerhet inför ändringen. Fastän de i det nuvarande systemet har stött på svårigheter och osäkerhet, upplevs ändringen ändå som ett hot. Då skillnaderna mellan kommunerna försvinner och lagstiftningen blir precisare kan klienternas förhandlingsmöjligheter antas krympa. Samtidigt förvän-

tas emellertid också förhandlingsbehovet minska. För en stor del av användarna innebär enhetliga verksamhetsmetoder ändringar i sättet att beställa tolk. För en stor del innebär också en mer omfattande användning av distanstolkning något nytt, även om den ökar möjligheterna att lättare och smidigare få tolkning.

Enhetliga metoder inom tolkningstjänsten kan med fog antas öka jämlikheten bland användarna, då hela servicekonceptet utvecklas och det blir lättare att få tolk. Klientorganisationerna har påpekat risken för att förenhetligandet av tjänsten gör att den i allt för hög grad drar alla över en kam. Centraliseringen kan utgöra ett hot mot hänsynen till individualiteten och särbehoven. Detta kan enligt organisationerna leda till sämre service i vissa regioner eller för vissa små klientgrupper. Behovet att förstå svårigheterna för små specialgrupper och den särbehandling som dessa behöver blir uppenbart t.ex. när det gäller tolkningstjänst för hörsel- och synskadade och talskadade. Organisationerna är även bekymrade över att organiseringsansvaret för olika tjänster för dem som behöver tolkningstjänst är uppdelat på olika myndigheter. Bl.a. tillhandahållandet av undervisning i teckenspråk och undervisning i kommunikationsmetoder för den närmaste omgivningen oroar organisationerna, eftersom kommunerna kommer att fortsätta att svara för organisationen av dessa tjänster med stöd av handikappservicelagen.

Att systemet för överklagande ändras från att ha varit det system som förvaltningsdomstolarna tillämpar enligt förvaltningsprocesslagen till den förmånslagstiftning som Folkpensionsanstalten tillämpar upplevs som en försvagning av klienternas rättsskydd och utvecklingen av en enhetlig tillämpningspraxis. Klientorganisationerna känner inte samma förtroende för besvärnämnden för social trygghet som för förvaltningsdomstolarna, och försäkringsdomstolen som sista besvärinstans är främmande för klienterna. I högsta förvaltningsdomstolen och också i förvaltningsdomstolarna har stor sakkunskap och kompetens gällande tillämpning av handikapptjänsterna ackumulerats, vilket har varit av stor betydelse då riktlinjerna för rättspraxisen har dragits upp.

4.2. Ekonomiska konsekvenser

Tolkningstjänstens andel av hela handikappservice överförs kostnadsneutralt från statsandelsmomentet till ett särskilt tolkningstjänstmoment (33.10.60). Utgångspunkten är att propositionen inte ökar tjänstemotagarnas rättigheter, målgruppen är densamma som i handikappservice lagen och förutsättningarna för att beviljas tjänsten inte ändras. Kostnaderna för tolkningstjänsten beräknas år 2010 vara sammanlagt 16 miljoner euro. Kommunerna sörjer för tjänsten fram till överföringen och under 2010 fördelas kostnaderna därför enligt gällande lagstiftning fram till tidpunkten för överföringen. Kostnaderna för resten av året, 5 400 000 euro, från kommunernas statsandel överförs till staten för att användas för Folkpensionsanstaltens tolkningstjänst.

Ändringen ger inte upphov till kostnader för dem som utnyttjar tjänsten. Den insats som krävs av kommunernas tjänsteinnehavare för att tillhandahålla kommunernas tolktjänst kan utnyttjas för annat. Staten står framöver för Folkpensionsanstaltens kostnader för tolkningstjänsten (mom. 33.10.28). Dessa kostnader beräknas under 2010 uppgå till sammanlagt 540 000 euro och från och med 2011 till sammanlagt 1,6 miljoner euro om året.

Under momentet Statsandel till kommunerna (28.90.30) har i budgeten för 2010 en minskning av sammanlagt 5 940 000 euro gjorts med anslutning till överföring av tolktjänsten.

För kostnaderna för beredning av överföringen under 2009, 1 479 000 euro, har medel beviljats i tilläggsbudgeten för 2009 (mom. 33.10.26).

4.3. Konsekvenser för myndigheterna

Antalet tolkningstjänstklienter är inte stort jämfört med vissa andra som beviljas handikappservice. Genom att tjänsten koncentreras till FPA kan tjänsterna framöver produceras effektivare och mer övergripande. Samtidigt frigörs den kommunala socialvårdens tjänsteinnehavares och arbetstagares resurser för annan socialvård. Enligt Social- och hälso-

vårdsministeriets och Kommunförbundets gemensamma utredning fanns det personer som beviljas tolkningstjänst i 74 % av kommunerna. Tack vare reformen kan nu en stor del av kommunerna rikta arbetstagarnas arbetsinsats på ett nytt sätt.

En stor del av tolktjänsterna produceras i form av köpta tjänster. En del kommuner och samkommuner har anställt tolkar i ett tjänsteförhållande. Enligt arbetsgivaruppgifter för 2007 från teckenspråkstolkarnas fackorganisation är 126 tolkar anställda i privat (inkl. organisationer) tjänst (63 %), 38 tolkar (19 %) i kommunens tjänst (helt eller delvis). Bland dessa arbetar en del på heltid som tolk och en del ägnar sig åt tolkförmedling och teckenspråksundervisning vid sidan av tolkandet. Av tolkarna arbetade 21 (11 %) vid en läroanstalt. I 13 fall (7 %) hade arbetsgivaren inget med tolkning att göra (t.ex. någon annan tjänstesektor).

Enligt Folkpensionsanstalten kan också kommunerna delta i konkurrensutsättningen för tjänsteproduktionen.

Folkpensionsanstalten skaffar ett nytt informationssystem för förmedlingen av tolkningstjänster. Systemet planeras uttryckligen för att lämpa sig för förmedling av tolkningstjänster för personer med funktionsnedsättning. Behandlingen av ansökningar om tolkningstjänst sker centraliserat på Folkpensionsanstaltens expertenhet i Åbo. Härigenom kan enhetliga beslutsriktlinjer åstadkommas i hela landet. Centraliseringen garanterar även att informationsverksamheten hos de tjänsteproducenter som förmedlar tolkningstjänster för Folkpensionsanstalten räkning (förmedlingscentraler) löper smidigt. Dessutom skapar den goda förutsättningarna för vidareutveckling av tolkningstjänsten och framför allt förmedlingsverksamheten.

4.4. Konsekvenser för miljön

Genom att centralisera tjänsterna och med hjälp av förmedlingscentralerna kan verksamheten göras effektivare. Tolkningssituationer i samma trakter kan slås ihop, så att tolken inte behöver förflytta sig fram och tillbaka. En ur miljösynpunkt gynnsam effekt

nås framför allt på glest bebyggda områden, eftersom tolkarna kan vara tvungna att förflytta sig långa sträckor mellan tolkningstillfällena. Också korta tolkningar har kunnat kräva långa körsträckor. Även en utvecklad och utvidgad distanstolkning kan göra tjänsten effektivare och mer heltäckande och minska behovet för tolkarna att flytta sig från ett tolkningstillfälle till ett annat.

Som en miljökonsekvens måste dock också beaktas att tolkarna eventuellt blir tvungna att förflytta sig i större utsträckning än tidigare om och då deras traditionella pendlingsregioner måste utvidgas för att den regionala jämlikheten gällande tolktillgången ska kunna tryggas.

5. Beredningen av propositionen

5.1. Beredningsskeden och beredningsmaterial

Sedan 1990-talet har organisationerna aktivt genomfört projekt för utveckling av tolkningstjänsterna. Genom projekten har tillgången till tjänsten förbättrats och innehållet i den utvecklats. Tack vare socialsektorns utvecklingsprogram öppnades på 2000-talet en möjlighet också för kommunerna att utveckla metoderna för organisering av tolktjänsten. Det riksomfattande VETURI-projektet (2001–2004), som samordnades av Stakes, sammanförde de olika intressegrupperna inom tolkningstjänsten och utvecklade det regionala samarbetet. Erfarenheterna av utvecklingsarbetet kunde delas av olika aktörer.

En sammanslagning av speciallagarna om handikapptjänster, lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda och lagen om service och stöd på grund av handikapp fanns med i regeringsprogrammet för statsminister Matti Vanhanens första regering. Under regeringsperioden gjordes många utredningar som delvis också gällde utveckling av tolkningstjänsterna.

I samband med PARAS-projektet granskades på våren 2006 bl.a. handikapptjänsterna, framför allt de dyra handikapptjänsterna, som en del av förhållandet kommun-stat 2006. På våren 2007 kom PARAS-strukturgruppen

fram till att organiserings- och finansieringsansvaret för tolktjänsterna skulle överföras kostnadsneutralt från kommunerna till staten.

De statliga organisationer som på Social- och hälsovårdsministeriet togs upp som möjliga att ordna tjänsten var Folkpensionsanstalten, Statskontoret och länsstyrelserna samt samkommunerna med ett vidsträckt befolkningsansvar enligt PARAS-ramlagen. Om samkommunerna hade utsatts att ordna tjänsten hade organiserings- och finansieringsansvaret spjälkts upp. Omsorgsminister Risikko och kommunminister Kiviniemi beslutade att ansvaret för tolkningstjänsterna överförs på Folkpensionsanstalten. Folkpensionsanstalten ansågs ha de bästa förutsättningarna att organisera tjänsten som en statlig verksamhet så att tjänster finns att tillgå överallt och verksamheten sker på enhetliga grunder i hela landet. Målet var på våren 2007 att överföringen skulle genomföras i början av 2010.

I december 2007 inleddes förhandlingar mellan Social- och hälsovårdsministeriet och Folkpensionsanstalten. I ett utlåtande om överföringen av den 6 februari 2008 konstaterade Folkpensionsanstalten att uppgiften var ny och avvek från Folkpensionsanstaltens dåvarande funktioner. Verksamheten förutsätter anslag i statsbudgeten både för själva tjänsterna och för organiserings- och överföringskostnaderna. Folkpensionsanstalten ansåg att information och handledning kring tjänsten skulle ges på alla byråer men att beslutsfattandet skulle centraliseras för att säkerställa specialkompetensen.

När beslutet om vem som skulle organisera tjänsten hade fattats skickade Social- och hälsovårdsministeriet en riskanalysförfrågan till tolktjänsternas viktigaste intressegrupper, organisationerna som företräder användarna, tolktjänstproducenterna och en del av kommunerna att användas som underlag för beredningen. Genom förfrågan utreddes synpunkter på hotbilder kring överföringen av tjänsten och möjligheter som överföringen erbjöd. De olika intressegruppernas åsikter om effekterna av överföringen var mycket samstämmiga. Centraliseringen ansågs bidra till enhetlighet och jämlikhet, effektiv verksamhet och stark kompetens. Som negativ motvikt till förenhetligandet sågs minskad

individualitet och förlust av uppnådd flexibilitet. Isynnerhet de små grupperna, såsom de hörsel- och synskadade, lyfte fram dessa hot. Folkpensionsanstalten betraktades allmänt som en trög aktör.

För att underlätta överföringen beställde Social- och hälsovårdsministeriet en expertrapport om frågor i anslutning till överföringen av tjänsten av Timo Heiskanen, som utvecklade Nylands tolktjänster. Rapporten var klar i januari 2008 och innehåller utöver grundläggande information om tjänsten också en beskrivning av en konkurrensutsatt tolktjänstmiljö. Ministeriet fick ett stort antal synpunkter på rapporten från olika intressegrupper. Synpunkter kom i stor utsträckning från kommunerna, tjänsteanvändarna och producenterna samt från olika organisationer med anknytning till tolkning. Rapporten och synpunkterna på den har utgjort ett stöd för beredningen av lagstiftningen.

På hösten 2008 inleddes Social- och hälsovårdsministeriets och Folkpensionsanstaltens samarbete för att bereda lagstiftningen och ekonomiska och andra frågor kring överföringen. Folkpensionsanstalten ansåg tidpunkten för överföringen vara för tidig bl.a. med tanke på de informationssystem och service som skulle upphandlas. Tidpunkten för överföringen fastställdes sedermera till den 1 september 2010.

Propositionen om lagen om tolkningstjänst har beretts i Social- och hälsovårdsministeriets och Folkpensionsanstaltens gemensamma lagstiftningsgrupp. Gruppen har hört ett stort antal tjänsteanvändare, tolkar, tjänsteproducenter och företrädare för kommunerna. Dessutom har gruppen utrett nuvarande tillämpningspraxis och försökt finna goda metoder som kan införlivas i den nya lagstiftningen om tolkningstjänst.

Folkpensionsanstalten förbereder det praktiska ordnandet av tjänsten samt upphandlingen av tolkförmedling och tolkningstjänster i sin egen beredningsgrupp. Dessutom har Folkpensionsanstalten samarbetat med dem som tar emot och dem som producerar tjänster för att genom dem få goda verksamhetsmetoder att tillämpa då tjänsten verkställs.

Propositionen har behandlats i delegationen för kommunal ekonomi och kommunalförvaltning.

5.2. Utfrågning av intressegrupper och beaktande av utlåtanden

Social- och hälsovårdsministeriet begärde på sommaren 2009 utlåtanden från sammanlagt 19 håll om propositionsutkastet. Bland dessa 19 fanns riksomfattande organisationer för hörselskadade och talskadade, tolkorganisationer, arrangörer av tolkningstjänster, kommuner och Finlands Kommunförbund. Ministeriet fick 17 utlåtanden, avgivna av sammanlagt 25 remissorgan. Dessutom avgav Tolkverksamhetens samarbetsgrupp, som är bildad av fyra organisationer för hörselskadade, ett ställningstagande gällande tolkregisterverksamheten till vilket också tre organisationer för hörselskadade och två läroanstalter för teckenspråkstolkare anslöt sig. Åtta av remissinstanserna var svenskspråkiga.

Vidare begärdes ett ställningstagande om bestämmelserna om skydd för personuppgifter av Dataombudsmannen och förhandlades med Justitieministeriet om bestämmelserna om överklagande.

Merparten av remissinstanserna ansåg propositionen vara bra, tydlig och övergripande och ställde sig i huvudsak bakom den. I synnerhet ansågs det viktigt att tryggheten av klienternas jämlikhet och delaktighet var en av de innehållsliga utgångspunkterna för propositionen. I många utlåtanden konstaterades det att propositionen väl hade förstått hur viktig tolkningstjänsten är när det gäller att trygga de språkliga rättigheterna och rätten att vara delaktig. Likaså ansågs de olika behoven för de grupper som utnyttjar tolkningstjänsten ha förstått. Vidare påpekades att klientperspektivet, de grundläggande fri- och rättigheterna och handikappolitiska principer lyfts fram i propositionen. Det ansågs positivt att intressegruppernas åsikter hade beaktats redan under beredningen. Preciseringsringar som var avsedda att göra det praktiska beslutsfattandet inom tolkningstjänsten klarare, t.ex. sådana som gällde möjligheter till distanstolkning och möjligheten att använda två tolkar, ansågs förbättra jämlikheten för dem som behöver tolkningstjänst.

De uppgifter och det ansvar med anknytning till tolkningstjänsten som också i fortsättningen kommer att vila på den kommunala

la social- och hälsovården och specialsjukvården bör enligt remissinstanserna tydligt avskiljas från Folkpensionsanstaltens ansvar för att tillhandahålla tolkningstjänster, så att inga oklarheter uppstår när det gäller organiseringsansvaret t.ex. för undervisning i tolkanvändning, undervisning i tolkningsmetoder eller handledning av anhöriga och näromgivningen. Det ansågs också önskvärt att ansvaret för planeringen, genomförandet, undervisningen i användning och servicen av de kommunikationspärmar och andra hjälpmedel som talskadade behöver i tolkningssituationer fastställs klart. För de förmedlingscentraler som Folkpensionsanstalten väljer i konkurrensutsättningen föreslogs en rådgivande och handledande roll i användningen av tolkningstjänster, då de på ett naturligt sätt kommer i kontakt med klienterna.

En ändring av propositionen som remissinstanserna enhälligt föreslog var att minimitimantalet skulle slopas. De betonade vikten av att beakta tjänsteanvändarnas individuella behov då ställning tas till tolkningstjänstens omfattning. Att dela upp tolkningstjänsten i kontakttolkning och studietolkning ansågs konstgjort. Ett entydigt önskemål var också att lagen om tolkningstjänster skulle bli primär. Inställningen till ändringen av förfarandet för överklagande från förvaltningsdomstolarnas system till Folkpensionsanstaltens förmånsförfarande var delvis tveksam. I fråga om bestämmelserna om skydd för personuppgifter och också i övrigt i fråga om förhållandet mellan klient och tolk påpekades vikten av förtrolighetsskydd och tolkens tyst-

nadsplikt beträffande uppgifter som kommit till hans eller hennes kännedom i samband med tolkningen.

En brist i propositionen ansågs delvis vara att inga bestämmelser om tillsyn av kvaliteten på tolkningen, krav på tolkarnas yrkesskicklighet och tillsyn av den eller annan utveckling av tolkningsverksamheten föreslås bli inskrivna i lagen. Tolkverksamhetens samarbetsgrupp ansåg det särskilt viktigt att tolkregistrets uppgifter och finansiering överförs till en offentlig myndighet och krävde lagstiftningen om saken.

De synpunkter som anfördes i utlåtandena har utvärderats under den fortsatta beredningen och en del av dem har tagits med i regeringspropositionen. I propositionen har bl.a. definitionerna i lagen och livsområdena där tolkning tillhandahålls gjorts tydligare samt situationerna för användning av distans-tolkning och gränsen mellan Folkpensionsanstaltens och kommunernas organiseringsansvar preciserats. Bestämmelserna om skydd för personuppgifter har justerats framför allt utifrån Dataombudsmannens ståndpunkter. Preciseringar, tillägg och korrigeringar som remissinstanserna föreslagit har även använts för att göra texten klarare och precisera terminologin.

6. Samband med andra propositioner

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2010 och är avsedd att behandlas i samband med den.

DETALJMOTIVERINGAR

1. Lagförslag

1.1. Lag om tolkningstjänst för handikappade personer

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §. Lagens syfte. I paragrafen föreskrivs om lagens syfte. Enligt den föreslagna bestämmelsen är det lagens syfte att främja möjligheterna för handikappade personer som hör till lagens tillämpningsområde att fungera som jämbördiga medlemmar av samhället. Möjlighet till växelverkan med andra människor är en väsentlig förutsättning för att delaktighet och många andra grundläggande rättigheter ska kunna förverkligas. Bestämmelsen motsvarar för tolkningstjänstens del syftet i handikappservicelagen. Samtidigt kan också de i grundlagen tryggade språkliga rättigheterna säkerställas.

2 §. Lagens tillämpningsområde. I paragrafen föreskrivs om lagens tillämpningsområde. Lagen tillämpas när det ska avgöras om en handikappad person som bor i Finland har rätt till Folkpensionsanstaltens tolkningstjänst.

Enligt 2 mom. avgörs frågan huruvida en handikappad bor i Finland enligt lagen om hemkommun (201/2004). Till denna del motsvarar regleringen boendedefinitionen i handikappservicelagen. Den föreslagna bestämmelsen avviker från bestämmelserna om tillämpningsområdet för lagstiftningen om Folkpensionsanstaltens handikapp- och rehabiliteringsförmåner, där den bosättningsbaserade rätten till nämnda förmåner bestäms enligt lagen om tillämpning av lagstiftningen om bosättningsbaserad social trygghet (1573/1993).

3 §. Lagens subsidiära natur. I paragrafen föreskrivs om lagens subsidiära natur i förhållande till tolkningstjänst någon annanstans i lagstiftningen eller till någon annan myndighets skyldighet att ordna denna tjänst. Tjänsten ordnas enligt den föreslagna lagen, om den handikappade personen inte får tillräckligt med för sig lämplig tolkning med

stöd av någon annan lag. I praktiken har tolktjänsterna enligt handikappservicelagen utgjort så gott som en primär tjänst. Det är inte heller meningen att denna rådande praxis ska ändras när den nya lagen träder i kraft. Tolkingstjänst ordnas exempelvis med stöd av lagen om grundläggande utbildning, patientlagen, klientlagen och lagen om likabehandling. Även församlingar och organisationer ser i viss mån till att det finns tolkning vid deras egna tillställningar.

I paragrafens 2 mom. föreslås att det oberoende av föreskrifterna i 1 mom. föreskrivs om ordnande av tolkningstjänst enligt denna lag i fall där tjänsten som ska erbjudas med stöd av någon annan lag som avses i 1 mom. dröjer eller om det finns någon annan grundad anledning att erbjuda dessa tjänster. En sådan anledning kan uppkomma till exempel när förskoleundervisningen eller den grundläggande utbildningen ordnas någon annanstans än i en specialskola. I oklara fall, där det ännu inte är klart vilken myndighet som ska ordna tjänsten men där behovet av tjänsten redan föreligger, såsom när rätten till samsättningsfrämjande stödåtgärder som hör till arbetsförvaltningens ansvar ska utredas, ordnas tolkningstjänsten med stöd av denna lag.

4 §. Definitioner. I paragrafen definieras de begrepp om tolkning och distanstolkning som används i den föreslagna lagen.

Tolkning mellan talat och tecknat språk är översättning av ett budskap från ett språk till ett annat. Tolkning är också förmedling eller förtydligande av ett budskap från en språkform eller -kanal till en annan. Med språkintern tolkning avses förmedling av ett budskap på samma språk via olika kommunikationskanaler och sinnen. Språkintern tolkning är bland annat muntlig återgivning av tal, skrivtolkning och tecknat tal. Förmedling inkluderar i det här sammanhanget också den tolkning av budskap som talskadade och synhørselskadade behöver.

Tolkningen ska vid behov vara dubbelriktad. En talskadad person kan behöva förenkling av kommunikationspartnerns tal eller annat förtydligande för att förstå talarens budskap. För synhørselskadade består för-

medlingen av budskap av tolkning, ledsagning och beskrivning och dessa element kan inte skiljas åt.

Med distanstolkning avses tolkning, där åtminstone en part fysiskt befinner sig på en annan plats och har bild- och ljudkontakt med de andra parterna. Vid skrivtolkning kan bildförbindelsen också ersättas med text.

2 kap.

Rätt till tolkningstjänst

5 §. Förutsättningar till tolkningstjänst. I paragrafen föreskrivs om vem som ska ha rätt till tolkningstjänst. Där nämns synhörtsskadade, hörselskadade och talskadade som på grund av sin funktionsnedsättning behöver tolkning för att kunna arbeta, studera, utträta ärenden, vara samhällsligt delaktiga, för hobbyn eller rekreation. Målgruppen servicemottagare är densamma som i handikappservicelagen och det föreslås heller inga ändringar i förutsättningarna för rätten till tjänsten.

En synhörtsskadad är en individuell kombination av funktionsnedsättningar i hörsel och syn, där det varierar hur nedsättningen tar sig uttryck och vilken kommunikation som används. Funktionsnedsättningen inverkar på den handikappades kommunikation, tillgång till information och rörelseförmåga samt de dagliga rutinerna. Synhörtsskadade kommunicerar på olika sätt. I tolkningen kan det användas tal, teckenspråk, tecknat tal, skrivtolkning eller metoder som förmedlar information genom beröring, såsom taktilt tecknande, haptiser och andra taktila metoder. Vid tolkningen förmedlas informationen om omgivningen genom beskrivning och ledsagning.

En hörselskadad är en person som är döv, som har blivit döv eller som har nedsatt hörsel så att inte ens hörapparat eller innerörelimplantat räcker för att klara av vanliga interaktiva situationer. De flesta döva är födda döva eller har blivit döva innan de lärt sig ett talat språk. Teckenspråket är de dövas naturliga modersmål som har betydelsen av ett förstaspråk. Teckenspråket är det primära språket för att inhämta information, för del-

aktighet och för det dagliga livet. En del teckenspråkiga klienter behöver i vissa situationer också använda sig av skrivtolkning eller tecknat tal.

Personer som har blivit döva har förlorat hörseln efter att ha lärt sig ett talat språk och de kan ofta behålla ett förståeligt tal. Som tolkningsmetod kan exempelvis skrivtolkning eller tecknad talad finska, svenska eller något annat språk, ibland också teckenspråk komma i fråga. De är också behjälpta av möjligheten till läppläsning. Enbart läppläsning är dock en alltför osäker metod.

En talskadad person har svårigheter att uttrycka sig med hjälp av tal eller att förstå tal. För sin dagliga kommunikation behöver en talskadad person en individuell och fungerande metod som utgår från de egna behoven. Dessa kan vara exempelvis tal, skrift, tecken, bliss-språk, olika grafiska tecken såsom Picto- eller PCS-bilder.

Kommunikationsmetoden struktureras i samarbete mellan den talskadade, närstående personer och en talterapeut. Kommunikationen kan också kräva hjälpmedel, såsom bildpärmar, talapparater eller datorbaserade lösningar. Enkla hjälpmedel kan ordnas som medicinsk rehabilitering inom ramen för hälsovårdens skyldigheter. Omfattande bedömningar av tekniska kommunikationshjälpmedel görs i hjälpmedelsenheterna som hör till specialistsjukvårdens medicinska rehabilitering, där det finns experter på val av kommunikationsmetoder, eller i motsvarande kommunikationscentraler (som Tikoteken).

I paragrafen föreskrivs det också som en förutsättning för rätten till tolkningstjänst att den handikappade kan uttrycka sin egen vilja med hjälp av tolkning och kan använda sig av en fungerande kommunikationsmetod. De olika kommunikationsfrämjande medlen och metoderna samt kännedomen om nedsättningar i talfunktionen har utvecklats enormt under den tid handikappservicelagen har funnits till och ökat möjligheterna för talskadade att uttrycka sig och kommunicera. En talskadad kan till exempel kommunicera genom oklart tal, ett symbolspråk parallellt med eller i stället för talet, enstaka tecken eller grafiska tecken, bilder, miner, gester osv. Kommunikationsmetoderna utvecklas hela tiden och när insikterna tilltar uppkommer

nya metoder. Ibland används också individuella kommunikationshjälpmedel, såsom kommunikationsmappar, talapparater, datorbaserade kommunikationsprogram osv. Sådana talskadade som kan uttrycka sig med hjälp av någon kommunikationsmetod har nytta av tolkningstjänsten. Finns det ingen fungerande metod, ska den talskadade hänvisas till medicinsk rehabilitering för utredning av ett användbart kommunikationssätt och av användbara kommunikationshjälpmedel.

Tolkningstjänsten för en talskadad person kan vara tolkning av oklart språk, bliss-språk, olika grafiska tecken osv. eller tolkning och uttydning av den tolkades många olika sätt att kommunicera i en tolkningssituation. Av dessa orsaker ska processen med tolkningstjänst för en talskadad vid det första tillfället inkludera handledning i användningen av tolk och alltid när en ny tolk tar vid också introduktion i den talskadades sätt att kommunicera och dennes hjälpmedel. I tolkningstjänstprocessen ska det vidare ingå en förhandsgenomgång av tolkningssituationen och beredning av litet kommunikationsmaterial i direkt anknytning till tolkningssituationen. Produktion, uppdatering, utvidgning eller förnyande av annat kommunikationsmaterial än sådant ringa material som direkt anknyter till tolkningssituationen ligger däremot alltså på den medicinska rehabiliteringens ansvar.

Fungerande kommunikation förutsätter också vilja att själv bli förstörd, alltså bli hörd, och å andra sidan också vilja att höra vad andra har att säga.

Bland förutsättningarna för rätten till tjänsten har kravet i handikappservicelagen på att funktionsnedsättningen ska vara permanent och grav kunnat strykas, eftersom det har ersatts med kravet på en fungerande kommunikationsmetod. Gränsen för grav funktionsnedsättning är inte heller annars av lika stor betydelse vid tolkning som till exempel för transporttjänster, eftersom det inte finns någon alternativ tjänst för tolkningen, den kan alltså inte ersättas med någon annan service.

Personer som på grund av sin funktionsnedsättning behöver tolkning har behov av tolkningstjänst i alla situationer som kräver växelverkan med andra människor. Tolkningstjänst som ordnas inom de livsområden

som nämns i paragrafen ska alltså göra det möjligt för den handikappade att stå i växelverkan och vara delaktig jämbördigt med andra människor. För att denna likvärdighet ska förverkligas krävs det att klienten har rätt till tolkningstjänst i de situationer då tjänsten behövs. Av denna orsak är det viktigt att klienten själv har rätt att definiera för vilket ändamål och var tolk ska användas. Detta förutsätter också att det är möjligt för klienten att själv beställa tolk från tolkcentralen eller från en förmedlingstjänst.

Det är inte meningen att innehållsmässigt ändra på sådan tillämpningspraxis som har uppkommit medan handikappservicelagen har varit i kraft och som uppfyller lagens syfte om främjande av handikappades jämbördiga förutsättningar. Den rättspraxis som har kommit till under handikappservicelagens tid kan också i fortsättningen användas som stöd i tolkningsfrågor när den föreslagna lagen ska tillämpas.

Tolkningstjänst ordnas för det första för arbete och studier. Arbete och studier definieras enligt samma principer som i den rättspraxis som har uppkommit under handikappservicelagens tid. Med arbete avses utöver verksamhet i arbetsförhållande också företagsverksamhet. Även uppträdande artister, frilansare och personer i läroavtalsutbildning kan, när det handlar om arbete för utkomsten, jämföras med andra som behöver tolkning för arbete.

Med studier avses i bestämmelsen studier som leder till en examen eller till ett yrke eller som förkovrar den handikappades yrkeskicklighet och förbättrar sysselsättningsmöjligheterna. I dessa studier inkluderas också förberedande och rehabiliterande undervisning och handledning för handikappade studerande. Övriga studier anses som hobby.

Tolkningstjänst ordnas förutom för arbete och studier också för utträttande av ärenden, för samhällelig delaktighet, för hobbyn och rekreation. Också då ska utgångspunkten vara att lagens syfte förverkligas, alltså hur tolkningstjänsten främjar den handikappades förutsättningar för växelverkan och för att fungera som jämbördiga medlemmar av samhället. Tolkningstjänst ordnas förutom för arbete och studier för de aktiviteter i anknytning till det normala livet som nämns i

paragrafen.

De livsområden där tolkningstjänst ska sättas in bestäms utifrån serviceanvändarens egna kriterier. Det är i stor utsträckning fråga om olika funktioner i det normala livet som personen i fråga själv prioriterar. När tjänsten ordnas ska det därför inte göras kategoriseringar som inskränker den handikappades självbestämmanderätt och likvärdighet eller värdesättningar av de livsområden den handikappade själv väljer att delta i.

Tolkningstjänsten enligt den föreslagna lagen och den personliga assistansen enligt handikappservicelagen utesluter inte varandra. Tolkningstjänst kan inte heller ersätta den personliga assistans som en gravt handikappad behöver eller tvärtom. En handikappad inom tillämpningsområdet för den föreslagna lagen kan dock med hjälp av personlig assistans anpassad efter de individuella behoven till exempel bedriva hobbyverksamhet, motionera och sköta dagliga sysslor i situationer där det inte är nödvändigt med tolk.

Tolkningstjänst behövs också för tillräcklig tillgång till information som möjliggör jämbördig delaktighet i samhället. I likhet med tidigare tillämpningspraxis ska det av denna orsak vara möjligt att i tolkningstjänsten också använda skriven form som källtext i tolkningssituationen, alltså från vilken det tolkas. Också sådana fall ska beaktas, där kunskaperna i finska eller svenska inte är tillräckliga för att en handikappad ska kunna läsa alla slag av texter, och det kan krävas tolkning för att informationen i till exempel blanketter och andra skriftliga meddelanden eller i medierna ska bli tillgänglig.

Språkintern tolkning kan genomföras som skrivtolkning så att det som produceras på målspråket elektroniskt eller för hand överförs i skriven form läsbar för personen i fråga.

6 §. Tolkningstjänstens kvantitet. Tolkningstjänst ska ordnas så att synhørselskadade personer kan få minst 360 tolkningstimmar per kalenderår. För hörsel- eller talskadade ska tjänsten ordnas så att de kan få minst 180 tolkningstimmar per kalenderår.

De föreslagna timantalen är desamma som för tolktjänsterna enligt handikappservicelagen, enligt vilken tolktjänster ska ordnas så att svårt hörsel- och synskadade har möjlig-

het att få minst 360 och andra gravt handikappade minst 180 tolkningstimmar under ett kalenderår. Eftersom den aktuella reformen är en administrativ reform om hur tjänsten ska ordnas, hålls de föreslagna minimitimantalen i paragrafen oförändrade. De termer och begrepp som används, såsom tolkning och synhørselskadade, har förändrats i det allmänna språkbruket jämfört med dem som använts under handikappservicelagens tid.

För merparten av dem som använder tolkningstjänster har det nuvarande timantalet varit tillräckligt. Trots detta är det nödvändigt att kunna trygga klienternas individuella behov och med det som utgångspunkt måste man kunna ta hänsyn till mycket varierande situationer när tjänsten ordnas. För en fungerande kommunikation måste det vara möjligt både att producera och att ta emot budskap. Individuella stödåtgärder behövs mest när det är svårt för klienten både att uttrycka sig och att ta emot budskap, såsom för synhørselskadade och talskadade personer. Enligt paragrafens 2 mom. är klientens individuella behov en grund för att ordna tolkningstjänst i större utsträckning än vad som föreskrivs i 1 mom. Att ansöka om nödvändig tolkningstjänst ska gå smidigt och flexibelt för den som använder tjänsten.

Tolkningstjänst behövs i större utsträckning till exempel i följande fall:

- synhørselskadades och talskadades tillgång till information kan vara helt och hållet baserad på tolkning
- oväntade livssituationer och kriser samt behov av långvarig vård och terapi
- förvärvsarbete och ändringar i arbetslivet, till exempel kurser eller utbildningsperioder
- aktivt deltagande till exempel i föreningsverksamhet eller i fritidsintressen.

I paragrafens 3 mom. föreskrivs särskilt om studietolkning. Också studietolkningens grunder hålls oförändrade, men paragrafen har specificerats genom en definition av vad som avses med studietolkning. Det här motsvarar i högre grad bestämmelserna i grundlagen om språkliga rättigheter och om rätt till delaktighet och förenhetlig verksamhetens praxis.

Enligt den föreslagna bestämmelsen ska den som behöver tolkning få studietolkning för studier efter den grundläggande utbild-

ningen, till exempel i gymnasiet och i yrkesinriktade studier i yrkesläroanstalter, yrkeshögskolor och vid universitet. Också studier inriktade på yrkesstudier, såsom tidsmässigt längre kurser vid öppna universitet omfattas av studietolkningen. Till högre yrkesexamina (t.ex. YH) hör det avvikande från andra högskolestudier många praktikperioder, där behovet av tolkning varierar. I studierna kan det krävas två tolkar samtidigt i situationer som tidsmässigt räcker länge eller annars är så krävande att det behövs två tolkar för att tolkningstjänsten ska fungera bra.

Studietolkningen omfattar också utbildning som utvecklar färdigheter i arbetslivet, till exempel arbetskraftspolitisk utbildning eller rehabilitering, om de räcker längre än några veckor och behovet av tolkning är så stort att det annars konsumerar ansenligt av de tolkningstimmar som behövs för den normala livsföringen. Till studietolkningen räknas också utflykter och andra sådana evenemang i anknytning till studierna som ingår i studiearbetet under skoltid.

Tolkningen för kurser som främjar samhällsdelaktighet och utvecklar medborgarfärdigheter eller för fritidsstudier ordnas som annan tolkning inom ramen för den normala livsföringen. I enlighet med principen om livslångt lärande behöver möjligheten till studier främjas även för dem som behöver tolkning. Vid behov ska tolkningstjänst för deltagande i fritidsstudier beviljas enligt det individuella behovet.

Till studietolkning räknas inte några dagars eller veckors kurser för att upprätthålla och utveckla färdigheter som behövs i arbetet. Om korta kurser som direkt anknyter till arbetet, till exempel adb-kurser eller annan utbildning för att ta i bruk nya arbetsmetoder, ansenligt konsumerar av de tolkningstimmar som behövs för den normala livsföringen, ska tilläggstimmar beviljas enligt det individuella behovet. Genom att bevilja tilläggstimmar kan man i praktiken till exempel säkerställa genomgången bilskola eller den utbildning den som arbetar i kök behöver för att avlägga ett hygienpass.

7 §. Tolkning på utlandsresor. Rätten till tolkning ska enligt 2 § endast gälla personer som enligt lagen om hemkommun bor i Finland. Om rätten för en handikappad person

som bor i Finland att använda tolk under en utlandsvistelse föreskrivs i den föreslagna 7 §. Bestämmelsen behövs för att förenhetliga tillämpningspraxis och för att trygga likvärdigheten i funktioner som hör till normal livsföring samt under arbets- och studieresor.

Enligt paragrafens 1 mom. kan en handikappad som har rätt att använda tolkningstjänst utnyttja den under utlandsresor som hör till den normala livsföringen, studierna eller arbetet. Vid bedömningen av huruvida en resa hör till den normala livsföringen, studierna eller arbetet för en som använder tolkningstjänst måste den handikappades individuella behov och omständigheter beaktas. Vilka länder som ska anses höra till resmålen inom normal livsföring kan inte bestämmas endast utifrån det geografiska läget (t.ex. endast Norden och Estland), utan man måste ta hänsyn till den handikappades individuella situation.

För att en handikappad faktiskt ska kunna utnyttja sin rätt till tolkningstjänst ska också tolkens resekostnader ersättas. På denna grund ersätter Folkpensionsanstalten kostnader för resor, logi och dagtraktamente som tolkens arbetsuppgifter medför och eventuella andra kostnader som uppstår på grund av att tolk används, såsom deltagar- och inträdesavgifter.

Enligt paragrafens 2 mom. ska man i regel på förhand ansöka om tolkningstjänst för utlandsresor. Distanstolkning från Finland anses som tolkningstjänst i Finland. Folkpensionsanstalten kan ordna tolkningstjänsten för en utlandsresa helt eller delvis som distanstolkning, om ett sådant sätt att ordna det är motiverat och möjligt ur serviceanvändarens perspektiv och med hänsyn till de individuella behoven. Det ska dessutom vara tekniskt möjligt att använda distansförbindelse i landet i fråga.

I paragrafens 3 mom. begränsas tolkningstjänsten under utlandsresor tidsmässigt så att det för resor som räcker längre än två veckor endast av grundad anledning ordnas tolkningstjänst för den överskridande tiden. En sådan anledning kan exempelvis ha att göra med arbets- eller studieresans längd. Också när en handikappad temporärt flyttar utomlands och fortfarande har hemkommun i Finland, ska tolkningstjänst enligt 7 § ordnas

endast av grundad anledning.

Också för utlandsresor ska tolkningstjänsten i regel ordnas av Folkpensionsanstalten. Enligt vad som föreslås i paragrafens 4 mom. är det dock möjligt för Folkpensionsanstalten att av grundad anledning ersätta serviceanvändaren för kostnader för utomlands självanskaffad tolkningstjänst, förutsatt att de övriga villkoren för rätten till tolkningstjänst som föreskrivs i denna paragraf uppfylls. Det kan gälla situationer där behovet av tolkningstjänst inte föreligger när resan anträds, såsom insjuknande eller behov av sjukvård under resan. Också i situationer där tolkning som anskaffas i resmålet är billigare än tolkning från Finland hade varit, ska serviceanvändaren kunna ersättas kostnaderna för självanskaffad tolkning.

8 §. Distanstolkning. Det föreslås att det i paragrafen föreskrivs att Folkpensionsanstalten ska kunna ordna tolkningstjänst också på distans och om dess skyldighet att anskaffa de personliga redskap och anordningar som behövs vid distanstolkning. Distanstolkning kan ordnas när det är ett alternativt sätt att ordna tjänsten som för klienten både är användbart med hänsyn till de individuella behoven och tillgängligt. Av serviceanvändaren krävs det också kompetens att använda tjänsten och ett åtagande att göra det för att distanstolkning ska kunna anlitas.

Distanstolkning är en ny service under utveckling och det är motiverat att använda den i större utsträckning än hittills, både ur klientsynpunkt och med tanke på hur tjänsten ska kunna ordnas effektivt. Tills vidare har den distanstolkning som ordnats runtom i landet varierat mycket både i kvalitet och i omfattning. Utvecklingsprojekt spelar en stor roll i strävan efter bättre tjänster och Folkpensionsanstalten ska därför utnyttja deras resultat och främja en gradvis ökning av tolkningstjänsten på distans.

Enligt paragrafens 2 mom. ska Folkpensionsanstalten, när den som har rätt till tolkningstjänst själv vill och faktiskt även kan utnyttja distanstolkning, se till att den handikappade får de redskap och anordningar som behövs för distanstolkningen. Folkpensionsanstalten är förpliktad att anskaffa sådana redskap och anordningar till ett skäligt pris som behövs och är lämpliga för distanstolk-

ning. I dagens läge betyder det en dator med bredbandsförbindelse, ett lämpligt datorprogram med distanstolkningslicens och webbkamera. Definitionen i paragrafen möjliggör också att de redskap och anordningar som behövs vid distanstolkning förnyas och uppdateras i takt med den tekniska utvecklingen.

Eftersom tolkningstjänst enligt denna lag är avgiftsfri för serviceanvändaren, får därför inte heller användning av tolkning som ordnas på distans orsaka klienten några kostnader. Folkpensionsanstalten ska av denna orsak i sin helhet stå för de nödvändiga kostnader som användningen av de redskap och anordningar för distanstolkning som avses i paragrafen samt utnyttjandet av distansförbindelsen medför. Det gäller kostnaderna för öppnande och uppkoppling av distansförbindelsen, såsom kostnader för telefon- eller datorförbindelse.

I paragrafens 3 mom. föreskrivs det närmare om innehållet i den skyldighet att ordna tjänsten som nämns i 1 mom. Den handikappades behov av och rätt till tolkningstjänst ska utredas i enlighet med 5, 6 och 14 § i den föreslagna lagen. Bedömningen av hur stort behovet är av de redskap och anordningar som behövs vid distanstolkning ska utgå från utredningar av klienten och av olika organ, såsom specialistsjukvårdens enhet för medicinsk rehabilitering (centralsjukhus, Tikotek) eller andra sakkunnigheter. I förekommande fall ska det också föreligga ett expertutlåtande om vilken nytta klienten har av möjligheten att använda distanstolkning och av redskapen och anordningarna för distanstolkningen samt om vilket hjälpmedel som rekommenderas. Av utlåtandet ska det framgå vilka egenskaper redskapen och anordningarna ska ha och vilka olika delar eller enheter redskaps- och anordningshelheten ska bestå av.

Hjälpmedelsbedömningen ingår i den medicinska rehabilitering som hör till kommunens skyldigheter och bedömningen av behovet av redskap och anordningar som behövs för distanstolkning till exempel när det gäller talskadade ska göras i den kontexten. Kommunen står för kostnaderna bedömningen medför.

Som organisatör för distanstolkningen ska Folkpensionsanstalten efter att ha fått de

nämnda expertutlåtandena bestämma hurdana distanstolkningsredskap- och anordningar det ska ordnas för klienten.

Folkpensionsanstalten kan överlåta de i paragrafen nämnda redskapen och anordningarna till klienten eller ställa dem till förfogande. Folkpensionsanstalten ansvarar för installationen av distanstolkningssystemen så att de är färdiga att använda, för service och uppdatering samt för undervisning i användningen. Folkpensionsanstalten ska också med lämpliga mellanrum se till att redskapen och anordningarna byts ut till tidsenligare för att säkerställa att distanstolkningen fungerar.

Ansvaret för anskaffandet av andra hjälpmedel för kommunikation, rörlighet och annat motsvarande som behövs för att klara av de dagliga rutinerna än de redskap och anordningar som behövs för att ordna den tolkningstjänst som avses i denna lag som distanstolkning hör med stöd av folkhälsolagen (66/1972) och lagen om specialsjukvård (1062/1989) till hälsovården eller med stöd av handikappservicelagen till socialförvaltningen i kommunerna.

3 kap.

Verkställighet

9 §. Verkställighet. Paragrafen föreslås föreskriva om verkställigheten av lagen. Enligt det föreslagna 1 mom. ansvarar social- och hälsovårdsministeriet för att utveckla tolkningstjänsten och följa med verkställigheten av lagen.

Om Folkpensionsanstaltens uppgifter föreskrivs i paragrafens 2 mom. Enligt momentet ansvarar Folkpensionsanstalten för verkställigheten av lagen och för ordnandet av tolkningstjänst. Folkpensionsanstalten beslutar också om ersättning till centraler som förmedlar tolkningstjänster och till serviceproducenter för kostnader i anslutning till tolkningstjänsten.

10 §. Ordnandet av tolkningstjänst. I paragrafen föreskrivs om att Folkpensionsanstalten ska ordna den tolkningstjänst som avses i denna lag antingen genom att själv producera den eller genom att införskaffa den från andra serviceproducenter. Tjänsterna ska ordnas

på det sätt som helhetsekonomiskt är mest fördelaktigt. Anskaffningarna i anknytning till tolkningstjänsten ska konkurrensutsättas så som föreskrivs i lagen om offentlig upphandling (349/2007). Konkurrensutsättning av tjänsten påverkar i någon mån förfarings-sätten vid serviceproduktionen särskilt på sådana områden, där förmedlingsverksamheten eller tolkarnas tjänster inte tidigare har konkurrensutsatts av kommunerna. Klientens individuella behov ska dock också i fortsättningen beaktas både vid konkurrensutsättningen och när en enskild tolkningstjänst ordnas. Vid konkurrensutsättningen av tjänsten ska klientens individuella behov beaktas bland annat genom att tolkningstjänstens kvalitet främjas. Vidare kan det när en enskild tolkningstjänst ordnas vara nödvändigt att avvika från konkurrensutställningsordningen till exempel för att säkerställa att den valda tolken har tillräcklig yrkeskunskap för ett krävande tolkningstillfälle.

Folkpensionsanstalten avgör om en handikappad har rätt till tolkningstjänst och meddelar beslut i dessa ärenden. Det är dock inte ändamålsenligt för Folkpensionsanstalten att själv sköta förmedlingen av tolkar, så den kan konkurrensutsätta både tolkningstjänstens förmedlingsverksamhet och själva tolkningstjänsten. Den som vinner offerttävlingen om förmedling kan med stöd av ett uppdragsavtal med Folkpensionsanstalten sköta förmedlingen av tolkar till klienterna antingen i hela landet eller regionalt. I paragrafen begränsas inte Folkpensionsanstaltens rätt att införskaffa tjänsten också från offentligt håll, utan även kommunala tolkcentraler eller förmedlingscentraler kan delta i offerttävlingarna.

Vid krävande tolkningstillfällen kan tjänsten ordnas så att två eller flera tolkar är närvarande. Svårighetsbedömningen kan gälla tolkningstillfällen som tidsmässigt är långvariga eller annars så krävande att det behövs två eller flera tolkar för att fungerande tolkningstjänst ska kunna ordnas. Till exempel vid tolkning i rätten ska det i allmänhet finnas två tolkar på plats. Med långvarig avses normalt tolkning som räcker längre än två timmar. I praktiken kan förmedlingscentralen på Folkpensionsanstaltens vägnar besluta om det behövs två eller flera tolkar.

I tolkningstjänsten ska enligt paragrafens 2 mom. särskilt fästas uppmärksamhet vid att dens rättigheter uppfylls som ansöker om eller erhåller tolkningstjänst. Bestämmelsen ska säkerställa att klienten, när det gäller denna tjänst som tidigare hört till kommunens skyldigheter, blir hörd och rätten till delaktighet uppfylld. Detta innebär att serviceanvändarens önskemål, åsikter, intresse och individuella behov samt modersmål och kulturella bakgrund ska beaktas i tolkningstjänsten. Tillgången på tjänster såväl på svenska som på samiska ska uppmärksammas och det ska även i dessa fall ses till att den som behöver tolkningstjänst får det på sitt modersmål.

I enlighet med serviceprincipen i 7 § i förvaltningslagen ska möjligheterna att utträta ärenden och behandlingen av ärenden om möjligt ordnas så att den som ansöker om tolkningstjänst och serviceanvändaren får relevant service. I enlighet med 8 § i förvaltningslagen ska klienten också i en förståelig form informeras tillräckligt om tolkningstjänsten och få råd och anvisningar i frågor som gäller tolkningstjänster.

I paragrafens 3 mom. föreskrivs om Folkpensionsanstaltens rätt att i förekommande fall inkassera kostnaderna för tolkningstjänsten av den myndighet som primärt är ansvarig för den. Bestämmelsen är tillämplig i de fall som nämns i 3 § 2 mom., där tjänsten som ska ordnas med stöd av en annan lag dröjer, eller det finns någon annan grundad anledning till varför Folkpensionsanstalten ordnar tolkningstjänsten för klienten.

Tolkningstjänsten omfattar vid sidan av de direkta tolkningskostnaderna även de nödvändiga kringkostnader som föranleds av tolkningen. Nödvändiga kringkostnader för tolkningstjänsten är bl.a. kostnaderna för tolkens resor, uppehälle och dagtraktamenten samt andra utgifter i samband med tolkningssituationen, såsom deltagar- eller inträdesavgifter.

I kringkostnaderna ingår också den tiden som tolkar för talskadade behöver för att bekanta sig med en ny klients sätt att kommunicera och med klientens hjälpmedel. Inom tolkningstjänsten för talskadade kan klienternas sätt att kommunicera vara mycket individuella och utgöra kombinationer mellan

många olika metoder och därför kan en tolk för talskadade inte utan introduktion fungera som tolk för en ny talskadad klient.

Även i det skede när man inleder användningen av tolkningstjänst eller när kommunikationsmetoden ändras betraktas en kort undervisning i användningen av tolk som tolkning, och den ska sålunda omfattas av den tolkningstjänst som Folkpensionsanstalten ordnar. Klienten kan sålunda använda en behövlig del av de tolkningstimmar som beviljats honom eller henne för att bekanta sig med användning av en tolk. Den talskadade person själv eller tillsammans med en tolk som den talskadade har arbetat med tidigare eller med någon annan person som känner den talskadades sätt att kommunicera och dennes hjälpmedel introducerar den nya tolken i arbetet med den nya klienten.

I paragrafens 5 mom. föreskrivs om tolkningstjänstens avgiftsfrihet för klienter. Detta motsvarar regleringen enligt nuvarande lag.

11 §. Finansiering av tjänsten. Paragrafen föreslås föreskriva om finansieringen av tolkningstjänsten för handikappade. Tolkningstjänsten ska i sin helhet finansieras med statliga medel. För att Folkpensionsanstalten ska kunna betala tolkningstjänsten i tid, måste de medel som behövs för betalningen finnas till Folkpensionsanstaltens förfogande den första vardagen i varje månad. För detta ändamål ska Folkpensionsanstalten fem vardagar före den betalningsdag för statens förskott som avses i 11 § meddela staten en uppskattning av det penningbelopp som under betalningsmånaden behövs för tolkningstjänsten.

12 §. Omkostnader. Paragrafen föreslås föreskriva om ersättningen för de omkostnader verkställigheten av tolkningstjänsten medför. Dessa omkostnader räknas som verksamhetskostnader i den allmänna fonden för social trygghet. I 3 a kap. 12 d § i lagen om ändring av lagen om Folkpensionsanstalten finns bestämmelser om hur verksamhetskostnaderna i den allmänna fonden för social trygghet ska finansieras.

13 §. Ansökan om tolkningstjänst och förande av talan. I paragrafen föreskrivs om hur man ska ansöka om tolkningstjänst och om förande av talan i ärenden som gäller tolkningstjänst. Enligt det föreslagna 1 mom.

ska tolkningstjänst sökas skriftligt hos Folkpensionsanstalten.

Det föreslås att en specialbestämmelse om förande av talan tas med i lagen. Enligt förslaget får en nära anhörig eller någon annan av Folkpensionsanstalten godkänd person som huvudsakligen har skött om den sökande föra klientens talan i ärenden som gäller tolkningstjänsten. I praktiken är den föreslagna paragrafen av betydelse när det för klienten inte har utsetts en intressebevakare enligt lagen om förmyndarverksamhet (442/1999). Man ska alltså inte nödvändigtvis behöva vänta på ett förordnande om en intressebevakare eller ansöka om en intressebevakare bara för att kunna ansöka om tolkningstjänst eller för att sköta andra ärenden kring tolkningstjänsten. Motsvarande bestämmelse ingår i många förmånslagar som Folkpensionsanstalten verkställer.

I det föreslagna 3 mom. föreskrivs om förande av talan när den som ansöker om eller erhåller tolkningstjänst är minderårig. Barnets intressebevakare, dess vårdnadshavare, det kommunala organ som avses i 6 § 1 mom. i socialskyddslagen eller den person som har den faktiska vårdnaden om barnet får föra barnets talan på dess vägnar. Bestämmelsen möjliggör en flexibel skötsel av tolkningstjänstens ärenden till exempel när barnet inte bor hos sin vårdnadshavare eller barnet har omhändertagits med stöd av barnskyddslagen (417/2007). Det föreslås vidare att det i momentet föreskrivs om att ett barn som fyllt 15 år också själv ska kunna föra sin talan i ett eget ärende som gäller tolkningstjänsten.

Det ska också i fortsättningen vara möjligt att beställa tolk muntligt eller genom ett personligt besök i förmedlingscentralen. Man ska kunna beställa tolk via tolkcentralen på olika sätt, till exempel genom att ringa per telefon eller texttelefon, med ett textmeddelande, per e-post eller via en bildtelefonförbindelse för kontakter på teckenspråk. En nära anhörig eller någon annan som avses i 2 mom. kan beställa tolk för serviceanvändaren. Serviceanvändaren kan också till exempel muntligen bemyndiga någon annan person (en assistent, någon som hör till hemtjänsten eller någon annan person) att sköta beställningen.

14 §. Utredande av förutsättningarna till tolkningstjänst. I paragrafen föreskrivs om den sökandes skyldighet att lämna nödvändiga utredningar till Folkpensionsanstalten för avgörande om rätt till tolkningstjänst och att meddela om ändrade omständigheter. Vidare föreskrivs det i paragrafen om Folkpensionsanstaltens rätt att själv skaffa fram de utredningar som är nödvändiga för att ärendet ska kunna avgöras och att av grundad anledning bestämma att personen ska undersökas för utredning eller nybedömning av förutsättningarna för rätten till tolkningstjänst.

Enligt 1 mom. är utgångspunkten att den som söker om tolkningstjänst själv lämnar in de utredningar som är nödvändiga för ärendets avgörande till Folkpensionsanstalten.

Det ska inte krävas läkarutlåtande för beviljande av tolkningstjänst, utan det ska i regel räcka med ett utlåtande om nyttan av tjänsten för klienten också av någon annan expert inom social- eller hälsovården eller av någon annan expert som är insatt i klientens behov av tolkningstjänst eller i den tolkningsmetod som används. Den sökande ska också stå för de kostnader som utlåtandet eller utredningarna medför. Det ska framgå av utlåtandet hurudan sjukdom eller skada en handikappad har som medför behov av tolkningstjänst och vilka kommunikationsmetoder personen använder. Enligt 5 § förutsätter ett beviljande av tolkningstjänst också att den handikappade har förmåga att uttrycka sin egen vilja med hjälp av tolkning. Särskilt när det gäller handikappade med de mest grava funktionsnedsättningar ska expertens uppfattning om huruvida de har nytta av tolkningstjänst således också framgå av utlåtandet.

För att en ansökan om tolkningstjänst ska kunna avgöras kan det i vissa fall krävas att det utöver ett utlåtande av en expert inom social- eller hälsovården eller av någon annan expert också lämnas in andra utredningar till Folkpensionsanstalten. Sådana utredningar kan till exempel behövas vid ansökan om studietolkning. Till en ansökan om studietolkning ska det i likhet med tidigare praxis i allmänhet bifogas bland annat läroinrättningens bedömning av antalet tolkningstimmar som är nödvändigt för att studierna ska kunna avklaras. Potentiella studietolkningssitua-

tioner är exempelvis undervisningssituationer, grupsituationer, tolkning av skriftligt material, handledningsdiskussioner, ärenden som hör till studierna, besök och självständiga uppgifter samt informationsanskaffning såsom intervjuer och undervisningsvideor. Dessa situationer ska beaktas i bedömningen av tolkningsbehovet. För tolkning på en utlandsresa ska den sökande meddela Folkpensionsanstalten resans mål och syfte samt tolkningsbehovets längd.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om Folkpensionsanstaltens rätt att skaffa fram de utredningar som behövs för att ärendet ska kunna avgöras. Huvudregeln ska enligt 1 mom. vara att klienten själv skaffar de för avgörandet av ansökan nödvändiga utredningarna och lämnar in dem till Folkpensionsanstalten. Av denna orsak införskaffar Folkpensionsanstalten utredningar endast när det finns en särskild orsak och när ärendet inte kan avgöras utgående från de utredningar klienten själv har lämnat in. Folkpensionsanstalten kan till exempel be om ett expertutlåtande när det av den utredning klienten har lämnat in inte i tillräcklig utsträckning framgår vilka kommunikationsmetoder som är tillgängliga eller vilket behovet och nyttan av tolkningstjänsten skulle vara.

I paragrafens 3 mom. föreskrivs om att den som ansöker om eller erhåller tolkningstjänst är skyldig att för utredning eller nybedömning av förutsättningarna för rätten till tolkningstjänst gå på undersökning hos en av Folkpensionsanstalten utsedd expert eller verksamhetsenhet inom social- eller hälsovården. Det krävs alltid en grundad anledning för att en handikappad ska skickas på undersökning. Exempelvis kan en talskadad vid behov hänvisas till undersökning till en medicinsk rehabiliteringsenhet inom specialsjukvården (centralsjukhus, Tikotek) eller till någon annan verksamhetsenhet som är specialiserad på medicinsk rehabilitering. En förutsättning för detta förfarande är att de kommunikationsmetoder klienten använder, behovet och nyttan av tolkningstjänsten eller de för klienten i fråga lämpliga distanstolkningsredskapen och anordningarna inte framgår tillräckligt klart av utredningen som lämnats in till Folkpensionsanstalten och det därför med tanke på avgörandet anses befo-

gat med en undersökning vid en offentlig eller privat medicinsk rehabiliteringsenhet. Folkpensionsanstalten står för de kostnader undersökningen medför.

Det föreslås att det i paragrafens 4 mom. föreskrivs om hur en ansökan ska avgöras i fall där den som ansöker om tolkningstjänst vägrar lämna uppgifter som är nödvändiga för ärendets avgörande eller lägga fram den utredning som krävs. Folkpensionsanstalten ska reservera en rimlig tidsfrist för inlämnandet av uppgifter och utredningar. När man ber om uppgifter och utredningar som är nödvändiga för avgörandet av ett ärende ska det klargöras för klienten att ärendet kommer att avgöras utifrån befintliga uppgifter om uppgifterna inte lämnas in. I praktiken innebär det i allmänhet att ansökan i dessa fall avslås. Ansökan kan också avslås om klienten vägrar att gå på en undersökning som Folkpensionsanstalten med stöd av 3 mom. har bestämt om.

15 §. Beslut om tolkningstjänst. I paragrafen föreskrivs om meddelandet av beslut.

Folkpensionsanstalten ska enligt 1 mom. meddela den sökande ett skriftligt beslut om rätten att använda den tolkningstjänst som Folkpensionsanstalten ordnar. I momentet föreskrivs också om Folkpensionsanstaltens skyldighet att vid behov besluta separat om tolkningstimmar som överskrider minimiantalet, om studietolkning, om tolkning på utlandsresor samt om kostnader som redskap och anordningar som behövs för distanstolkning och för användningen av distansförbindelsen medför. Tilläggstimmar och rätt till studietolkning ska i regel beviljas för en bestämd tid.

Beslut ska meddelas också i de fall som avses i 16 §, alltså när servicemottagarens rätt till tolkningstjänst justeras eller upphör. Vidare ska ett skriftligt beslut meddelas när en handikappad förvägras rätt till tolkningstjänst. I sådana fall ska beslutet vara temporärt.

Folkpensionsanstalten ska kunna bevilja rätt till tolkningstjänst antingen på tillsvidarebasis eller för en viss tid. Föreskrifter om detta finns i det föreslagna 2 mom. Ett beviljande på viss tid kan komma ifråga till exempel när man inte med säkerhet vet om sjukdomen eller skadan blir bestående. Rätten

kan beviljas på viss tid också när det för en viss klient är befogat att göra ett försök med tolkning, men det är osäkert om klienten alls kommer att ha nytta av tolkningstjänsten, dvs. har förmåga att uttrycka sin vilja med hjälp av tolkning.

I det föreslagna 2 mom. föreskrivs vidare att rätten till tolkningstjänst av speciella orsaker kan beviljas temporärt för den tid det tar att behandla ansökan. Folkpensionsanstalten ska utan dröjsmål meddela det slutliga beslutet om rätten till tolkningstjänst när den utredning som behövs för att avgöra ansökan har lämnats. Ett temporärt beslut kan meddelas till exempel när en handikappad helt uppenbart har rätt till studietolkning enligt denna lag, men det slutliga beslutet inte kan meddelas direkt för att nödvändiga utredningar saknas.

16 §. Informationsskyldighet och justering av beslut om tolkningstjänst. I paragrafens 1 mom. föreskrivs om informationsskyldighet och om justering av beslut om tolkningstjänst. Enligt bestämmelsen är servicemottagaren skyldig att informera Folkpensionsanstalten om sådana ändringar i omständigheterna som inverkar på rätten till tolkningstjänst. Sådana ändringar kan till exempel vara att klienten flyttar utomlands, att studerna upphör, att omständigheterna som legat till grund för beviljande av tilläggstimmar har ändrats eller hälsotillståndet har förändrats så att behov av tolkningstjänst inte längre föreligger. Informationsskyldigheten gäller också servicemottagarens lagliga företrädare, alltså intressebevakare eller någon annan vårdnadshavare för till exempel ett barn.

Enligt bestämmelsen ska rätten till tolkningstjänst kunna justeras om det har skett en sådan förändring i servicemottagarens omständigheter som inverkar på rätten att få tolkningstjänst som ordnas av Folkpensionsanstalten. Justeringen görs i allmänhet från det att ändringen i omständigheterna inträffat. I praktiken kan en justering innebära till exempel att tilläggstimmar beviljas vid behov eller att rätten till tilläggstimmar skärs ned då det har skett förändringar i de omständigheter som berättigade till rätten.

Rätten till tolkningstjänst ska enligt 2 mom. upphöra när det inte längre föreligger något behov av tolkningstjänst eller om per-

sonen i fråga inte längre har hemkommun i Finland. Tjänsten upphör i regel från det ändringen i omständigheterna inträffade.

4 kap.

Ändringssökande

17 §. Rätt att söka ändring. Enligt 1 mom. i paragrafen kan ändring i ett beslut av Folkpensionsanstalten om tolkningstjänst sökas hos besvärnämnden för social trygghet, vars beslut i sin tur kan överklagas hos försäkringsdomstolen. Försäkringsdomstolens beslut kan inte överklagas genom besvär. I 22 § föreskrivs om undanröjande av ett lagakraftvunnet beslut.

Enligt 2 mom. ska Folkpensionsanstaltens beslut följas trots sökande av ändring tills ärendet har avgjorts med ett lagakraftvunnet beslut. Man får inte söka ändring i ett temporärt beslut av Folkpensionsanstalten. Således får man inte söka ändring i rätten att använda tolkningstjänst som beviljats en klient med stöd av 15 § 2 mom. under den tid ansökan behandlas.

18 §. Besvärstid och försenade besvär. I paragrafen föreskrivs om besvärstiden, om delgivande av beslutet ändringssökandet gäller samt om konsekvenserna av försenade besvär. I paragrafens 1 mom. föreskrivs att besvärsskriften ska lämnas in till Folkpensionsanstaltens byrå senast den 30 dagen efter den dag, då den som söker ändring har delgivits det skriftliga beslutet. Den som söker ändring anses ha delgivits beslutet om tolkningstjänst den sjunde dagen efter den dag, då beslutet postades till den adress som uppgivits, om inte annat påvisas. Om besvärstidens sista dag infaller på en helgdag, helgfri lördag, självständighetsdagen, första maj, julafton eller midsommarafton anses besvärstiden upphöra följande vardag.

Besvär ska göras upp skriftligt och antingen undertecknas egenhändigt, av vårdnadshavaren eller av någon annan intressebevakare eller, om undertecknaren är en annan person, med förevisande av fullmakt. Fullmakt krävs emellertid inte om den som gör upp besvärsskriften är ett allmänt rättsbiträde eller en advokat.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs att beslut av Folkpensionsanstalten och av besvärsnämnden för social trygghet ska delges brevlades till den postadress mottagaren har uppgivit.

Enligt paragrafens 3 mom. kan en besvärinstans undersöka besvär även om de har lämnats in efter utsatt tid, om det finns vägande skäl till förseningen. Besvärinstansen avgör om den tar försenade besvär till undersökning.

19 §. Omprövning. I paragrafen föreskrivs om Folkpensionsanstaltens skyldighet att undersöka möjligheten till omprövning av beslut som överklagats innan besvärärendet lämnas till besvärinstansen.

Enligt paragrafens 1 mom. ska Folkpensionsanstalten, om den i sin helhet godkänner de krav den som överklagar anför i besvärerna, ompröva sitt tidigare beslut i ärendet genom ett överklagbart omprövningsbeslut. Ändring i omprövningsbeslutet kan sökas hos besvärsnämnden för social trygghet och försäkringsdomstolen så som föreskrivs i 17 och 18 §.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om situationer där Folkpensionsanstalten överhuvudtaget inte kan ompröva beslut som överklagats eller endast ompröva dem delvis. Om beslutet inte kan omprövas ska Folkpensionsanstalten enligt momentet lämna besvärsskriften och sitt utlåtande i ärendet till respektive besvärinstans för behandling inom 30 dagar från det besvärstiden har löpt ut. Om Folkpensionsanstalten godkänner besvärskraven delvis kan den ompröva sitt beslut till den del den godkänner kraven genom ett temporärt beslut. Om besvärerna redan har lämnats till besvärinstansen, ska instansen omedelbart informeras om det temporära beslutet. Ett temporärt beslut får inte överklagas genom besvär.

Enligt 3 mom. kan avvikelser göras från tidsfristen på 30 dagar för inlämnandet av besvärsskriften och Folkpensionsanstaltens utlåtande till besvärinstansen, när det krävs för att få in tilläggsutredningar. I dessa fall ska den som anför besvär utan dröjsmål informeras om behovet av tilläggsutredningar. Besvärsskriften och utlåtandet ska dock alltid lämnas till besvärinstansen senast inom 60 dagar från det att besvärstiden har löpt ut.

20 §. Rättelse av sakfel. I paragrafen föreskrivs om korrigerings av sak- och procedurfel. Om Folkpensionsanstaltens beslut helt klart grundar sig på en felaktig eller bristfällig utredning eller på uppenbart fel i tillämpningen av lagen eller om det har skett ett procedurfel i beslutsfattningen, kan Folkpensionsanstalten enligt 1 mom. i paragrafen undanröja sitt felaktiga beslut och avgöra ärendet på nytt.

Enligt 2 mom. i paragrafen kan ett beslut korrigeras antingen till en parts fördel eller till en parts nackdel. Korrigerings av beslut till en parts nackdel förutsätter att parten går med på att beslutet korrigeras. Om samtycke inte erhålls inom utsatt tid, kan undanröjande av det felaktiga beslutet sökas hos försäkringsdomstolen. Bestämmelser om detta föreslås i 22 §.

I 50–53 § i förvaltningslagen föreskrivs om hur man annars ska gå till väga vid korrigerings av fel i beslut. Dessa bestämmelser i förvaltningslagen ska också tillämpas vid korrigerings av beslut enligt denna lag.

21 §. Omprövning av ett lagakraftvunnet beslut. Ett ärende som gäller beviljande av förvägrad tolkningstjänst eller en kvantitativ ökning av beviljad tolkningstjänst ska undersökas på nytt om nya fakta framkommer i ärendet. Folkpensionsanstalten ska alltså i ett sådant fall oberoende av det tidigare lagakraftvunna beslutet retroaktivt kunna bevilja rätten till tolkningstjänst eller ett större timantal än i det tidigare beslutet. Även besvärsnämnden för social trygghet och förvaltningsdomstolen kan gå till väga på motsvarande sätt. Ändring i beslutet kan sökas hos besvärsnämnden för social trygghet eller förvaltningsdomstolen så som föreskrivs i 17 och 18 §.

Om ett beslut omprövas och en handikappad under den retroaktiva tiden på egen bekostnad har skaffat sig tolkning, ska Folkpensionsanstalten ersätta de kostnader den verkställda tolkningen har medfört.

22 §. Undanröjande av beslut. I paragrafen föreskrivs om förfarandet vid ansökan om undanröjande av lagakraftvunna beslut hos besvärsnämnden för social trygghet eller hos försäkringsdomstolen.

I fall där Folkpensionsanstaltens lagakraftvunna beslut grundar sig på en felaktig eller

bristfällig utredning eller uppenbart är lagstridigt ska besvärsnämnden för social trygghet enligt paragrafens 1 mom. på krav av en part eller av Folkpensionsanstalten kunna undanröja beslutet och bestämma att ärendet ska tas upp till ny behandling. Besvärsnämnden för social trygghet ska ge parterna tillfälle att bli hörda innan ärendet avgörs. Ändring i ett beslut av besvärsnämnden för social trygghet om undanröjande av Folkpensionsanstaltens lagakraftvunna beslut kan sökas hos försäkringsdomstolen så som föreskrivs i 17 och 18 §.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om undandörjande av ett lagakraftvunnet beslut fattat av besvärsnämnden för social trygghet eller av försäkringsdomstolen. Om ett lagakraftvunnet beslut fattat av dessa besvärinstanser grundar sig på en felaktig eller bristfällig utredning eller uppenbart är lagstridigt ska beslutet på initiativ av antingen en part eller av Folkpensionsanstalten kunna undanröjas av försäkringsdomstolen. Försäkringsdomstolen ska ge parterna tillfälle att bli hörda innan ärendet avgörs.

I paragrafens 3 mom. finns en tidsmässig begränsning för sökande av undanröjande av ett beslut. Enligt momentet ska undanröjande av beslut sökas inom fem år efter att beslutet har vunnit laga kraft. Av särskilt vägande skäl kan undanröjande av ett beslut sökas också senare än dessa fem år.

5 kap.

Erhållande och utlämnande av uppgifter

23 §. Rätt att erhålla uppgifter. När en handikappads rätt till tolkningstjänst ordnad av Folkpensionsanstalten ska avgöras ska utgångspunkten vara att den sökande själv lämnar de för avgörandet nödvändiga uppgifterna till Folkpensionsanstalten. Om klienten inte lämnar in uppgifterna kan Folkpensionsanstalten av särskilda skäl själv ta fram de nödvändiga utlåtandena och utredningarna. Om detta föreskrivs i lagens 14 §. I den föreslagna 23 § föreskrivs det om varifrån uppgifter kan erhållas.

I den föreslagna paragrafen föreskrivs om Folkpensionsanstaltens och besvärsnämndens för social trygghet rätt att av olika myndighe-

ter och andra organ erhålla de uppgifter som är nödvändiga för att verkställa de i den föreslagna lagen föreskrivna uppgifterna. Folkpensionsanstalten och en besvärinstans enligt den föreslagna lagen har rätt att avgiftsfritt och oavsett sekretessbestämmelser erhålla dessa uppgifter.

Bestämmelsen gäller rätten att erhålla dessa uppgifter såväl när ansökan behandlas som när tolkningstjänsten förmedlas. Folkpensionsanstalten kan utan klientens samtycke erhålla uppgifter av de inrättningar som nämns i paragrafen.

Uppgifter ska bland annat erhållas av statliga och kommunala myndigheter och av andra offentligrättsliga samfund. Det kan behövas uppgifter från domstol, polis och andra myndigheter som är förpliktade enligt lag att ordna tolkning. Uppgifter kan behövas för att ordna själva tolkningen eller för att reda ut myndigheternas inbördes kostnadsansvar. Kommunala myndigheter det kan behövas sådana uppgifter av som nämns i paragrafen är utöver social- och hälsovårdsmyndigheterna också undervisningsväsendet. Vidare kan uppgifter om hemkommun för den som får eller ansöker om tolkningstjänst komma i fråga.

I paragrafen föreskrivs också om Folkpensionsanstaltens rätt att av den serviceproducent som förmedlar tolkningstjänsten utifrån avtal med Folkpensionsanstalten erhålla uppgifter som är nödvändiga för att beslut ska kunna fattas eller tjänsten ordnas. Uppgifter kan behövas för att säkerställa tolkningstjänsten i praktiken. I uppdragskontraktet mellan Folkpensionsanstalten och serviceproducenten ska det avtalas närmare om parternas rättigheter och skyldigheter och också om sekretessen för uppgifterna.

Folkpensionsanstalten ska ha rätt att få uppgifter också av läroinrättningar eller andra utbildningsanordnare och av arbetsgivaren till den som erhåller eller söker om tolkningstjänst. Uppgifterna ska vara nödvändiga för att beslut om tolkning i arbete eller studier ska kunna fattas eller för att ordna de praktiska tolkningsarrangemangen. Det kan också vara nödvändigt att erhålla uppgifter från Patient- och Trafikförsäkringscentralerna för att undvika överlappande beslut och för att reda ut det ömsesidiga kostnadsansvaret.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om rätten att få uppgifter som är nödvändiga för att avgöra ett ärende om tolkningstjänst av läkare och andra sakkunniga och verksamhetsenheter inom social- och hälsovården. I momentet specificeras de nödvändiga uppgifter som Folkpensionsanstalten har rätt att erhålla. När rätten till tolkningstjänst ska avgöras är utgångspunkten att den sökande själv lämnar in uppgifter och nödvändiga utredningar om sitt hälsotillstånd och sina kommunikationsmetoder till Folkpensionsanstalten. Om uppgifterna inte lämnas in av klienten, kan de erhållas av de beskrivna inrättningarna.

I paragrafens 3 mom. föreskrivs om tolkningsserviceproducenternas skyldighet att ge Folkpensionsanstalten också sådana uppgifter som är nödvändiga för att ordna tjänsten, övervaka verkställandet och utvärdera kvaliteten av den. Informationsbehovet beror på att Folkpensionsanstalten när den ordnar tjänsten ansvarar för att tolkningen motsvarar klientens behov och för tolkningens kvalitet. Tolkningsserviceproducenten ska då bland annat lämna ut alla de uppgifter beträffande en enskild servicemottagare som är nödvändiga för kvalitetsutvärderingen.

Bestämmelser om hur uppgifter kan erhållas med hjälp av en teknisk anslutning finns i den föreslagna 26 §.

24 §. Rätt att lämna ut uppgifter. I paragrafen föreskrivs om Folkpensionsanstaltens rätt att lämna ut uppgifter oberoende av sekretessbestämmelser och andra begränsningar i tillträdet till information.

Till den serviceproducent som förmedlar tolkningstjänster på uppdrag av Folkpensionsanstalten kan uppgifter om tolkningstjänstbeslut och andra uppgifter som erhållits för att sköta tolkningstjänsten enligt denna lag lämnas ut, till den del uppgifterna är nödvändiga i förmedlingen av tolkningstjänster. Dessa uppgifter kan förmedlas via en teknisk anslutning. För att i praktiken kunna arrangera förmedlingen av tolkar ska serviceproducenten ha tillgång till aktuell information bland annat om dem som ansöker om och dem som beviljats tolkningstjänst, om fattade tolkningsbeslut, beviljat och använt timantal, klienternas kommunikationsmetoder, tillgängliga serviceproducenter som tillhandahåller tolkning samt om tolkar. I uppdrags-

kontraktet mellan Folkpensionsanstalten och serviceproducenten ska det avtalas närmare om serviceproducentens rätt att använda uppgifter i Folkpensionsanstaltens datasystem och också om sekretessskyldigheten. Det ska också gå att genom avtal ge en serviceproducent rätt att göra smärre uppdateringar av uppgifterna i systemen.

För att säkerställa att tolkningstjänsten fungerar i praktiken är det också nödvändigt att föreskriva om att man i samband med förmedlingsverksamheten till serviceproducenten som tillhandahåller tolkning kan lämna ut uppgifter som är nödvändiga för tolkningstillfället om den sjukdom eller skada som ligger till grund för klientens tolkningsbehov, om kommunikationsmetoderna, tolkningstillfällets eller studiernas art, klientens önskemål angående tolkningen och om behovet att använda två eller flera tolkar samtidigt. Av denna orsak föreslås att Folkpensionsanstalten till tolkningstjänstproducenten ska kunna lämna ut de uppgifter som erhållits för att sköta tolkningstjänsten till den del de är nödvändiga för att utföra tolkningen och för att säkerställa att tolkningen är av kvalitet. I praktiken kan uppgifterna lämnas ut i sådana fall där de behövs för att sköta studietolkning eller enstaka tolkningstillfällen och för att säkerställa kvaliteten. Uppgifterna kan lämnas ut också via en teknisk anslutning.

Det föreslås vidare att det föreskrivs om att Folkpensionsanstalten på begäran av en läroinrättning eller en utbildningsanordnare ska kunna lämna ut information om ett tolkningstjänstbeslut enligt denna lag samt om kommunikationsmetoder en klient använder, om uppgifterna är nödvändiga för utbildningen eller för utförande av tolkningen i anknytning till utbildningen. Också till pensions- eller försäkringsinrättningar kan på begäran lämnas ut uppgifter om ett tolkningstjänstbeslut enligt denna lag, om uppgiften är nödvändig för att tolkningen ska kunna skötas eller ersättningsansvaret redas ut.

Domstolars, polisens och undervisningsmyndigheternas skyldighet att ordna tolkning utifrån den lagstiftning som gäller dem ska enligt den föreslagna 3 § vara primär i förhållande till Folkpensionsanstaltens skyldighet. I praktiken är det dock ändamålsenligt att också de andra inrättningar som är skyldiga

att ordna tolkning ska kunna använda de av Folkpensionsanstalten valda tolkförmedlingscentralernas tjänster när de ordnar tolkning. Därför föreslås det bestämmelser om att en förmedlingsserviceproducent har rätt att på begäran lämna ut uppgifter till domstolar, polis och andra myndigheter, som enligt lagens bestämmelser är skyldiga att ordna tolkning, om vilka kommunikationsmetoder en klient använder och om lämpliga serviceproducenter för klienten. Uppgifter får lämnas ut endast om de är nödvändiga för att sköta tolkningen och för att säkerställa kvaliteten.

Också till den kommunala social- och hälsovårdsmyndighet som enligt handikappservicelagen ska ordna redskap och anordningar som behövs för de dagliga funktionerna eller hjälpmedel för medicinsk rehabilitering enligt folkhälsolagen ska enligt den föreslagna bestämmelsen på begäran kunna lämnas ut uppgifter om redskap och anordningar som Folkpensionsanstalten har beviljat för distanstolkning och om ersättningarna för kostnaderna de medför. Uppgifterna kan behövas till exempel för att reda ut en handikappads behov av hjälpmedel och handikappservice.

För en undersökning enligt 14 § 3 mom. har Folkpensionsanstalten också rätt att till den sakkunniga eller den verksamhetsenhet inom social- och hälsovården som avses i momentet lämna ut de känsliga uppgifter som specificeras i momentet om en handikappad som hänvisas till undersökningar.

25 §. Användning av uppgifter som erhållits för andra förmåner. I paragrafen föreskrivs om rätten att använda uppgifter som erhållits för andra förmåner. Vid behandlingen av ett tolkningsärende har Folkpensionsanstalten rätt att i enskilda fall använda uppgifter som erhållits för behandlingen av något annat förmånsärende, för att inte upprepat behöva skaffa fram samma uppgifter. När sådana uppgifter används är det en förutsättning att de är nödvändiga i behandlingen av tolkningstjänstärendet och att Folkpensionsanstalten har rätt att även annars få uppgifterna i fråga enligt lag. De som ansöker om tjänster ska på förhand till exempel i ansökningsblanketterna informeras om att deras uppgifter kommer att kunna användas.

26 §. Teknisk anslutning. Det föreslås att det i lagen tas med en bestämmelse om möjligheten att lämna ut och erhålla uppgifter över en teknisk anslutning. Den som erhåller uppgifter ansvarar för datasekretessen och dataskyddet. Motsvarande bestämmelse finns också i andra lagar som Folkpensionsanstalten verkställer, såsom 94 § i folkpensionslagen (568/2007) och 19 kap. 10 § i sjukförsäkringslagen (1224/2004).

27 §. Informationsskyldighet. I paragrafen föreskrivs om Folkpensionsanstaltens skyldighet att på förhand på lämpligt sätt informera den som ansöker om tolkningstjänst om varifrån uppgifter om den sökande kan inhämtas och för vilket ändamål uppgifter i regel kan lämnas ut.

6 kap.

Ikraftträdande

28 §. Ikraftträdande. Enligt 1 mom. föreslås lagen träda i kraft den 20 .

Enligt paragrafens 2 mom. får åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter vidtas innan lagen träder i kraft. Bestämmelsen gör det bland annat möjligt för centralen som ska förmedla tolkningstjänster till klienterna att inleda sin verksamhet redan innan lagen träder i kraft. Den kan dock inte förmedla tolkning till tillfällena som infaller under tiden innan lagen har trätt i kraft.

29 §. Övergångsbestämmelser om rätten till tolkningstjänst. I paragrafen föreskrivs om att rätten till tolktjänster som beviljats med stöd av handikappservicelagen ska fortgå oförändrad också efter att denna lag har trätt i kraft. Om rätten till tolktjänster eller till tolkningstimmar som överskrider minimiantalet har beviljats för en bestämd tid fortgår rätten tills denna tid löper ut i enlighet med den kommunala myndighetens beslut. Om det emellertid sker förändringar i servicemottagarens omständigheter, kan rätten till tolkningstjänst justeras eller upphöra enligt 16 § 2 mom. i den föreslagna lagen.

30 §. Övriga övergångsbestämmelser. I paragrafen föreskrivs om behandlingen av tolkningstjänstären under övergångsperioden.

Enligt 1 mom. ska Folkpensionsanstalten avgöra frågor om rätt till tolkningstjänst från

det lagen träder i kraft och kommunen under tiden dessförinnan. Om en ny ansökan om rätt till tolkningstjänst blir anhängig innan denna lag träder i kraft, ska kommunen dock avgöra ärendet enligt handikappservicelagen. Också en ansökan som gäller en utlandsresa som ska försiggå efter att lagen har trätt i kraft ska med stöd av bestämmelsen avgöras av kommunen, om ansökan har blivit anhängig innan lagen trädde i kraft.

Kommunen ska sköta tolkningstjänsten tills lagen träder i kraft. Skyldigheten att ordna tjänsten övergår till Folkpensionsanstalten från det lagen träder i kraft. Kommunen är dock skyldig att förmedla eller själv producera tolkningen för tillfällen som infaller tidigare än den 1 januari 2011, om tolkningstjänstens mottagare har beställt tjänsten innan lagen trädde i kraft. Skyldigheten gäller på motsvarande sätt också studietolkningen till slutet av 2010 för handikappade som har fått beslut om studietolkning med stöd av den gamla lagen. Denna reglering är nödvändig för att studietolkningen och annan tolkning ska kunna skötas smidigt och för att trygga klienternas rättsskydd under övergångsperioden till slutet av 2010. Tolkningsbeställningar som lämnas till kommunen, men som infaller efter övergångstiden, kan kommunen överföra till Folkpensionsanstalten. Tolkningsbeställningar som infaller under övergångsperioden kan överföras till Folkpensionsanstalten endast med klientens skriftliga samtycke.

Folkpensionsanstalten ska betala ersättningen till serviceproducenten för den tolkning som utförs mellan den 1 september och den 31 december 2010 i enlighet med avtalet mellan kommunen och serviceproducenten.

Eftersom det inte är ändamålsenligt att en besvärinstans byts under den tid besvär är anhängiga, föreslås det bestämmelser om att de besvärärenden som är anhängiga i ett kommunalt organ eller i förvaltningsdomstolen under den tid verkställandet av tolkningstjänsten befinner sig i övergångsfasen ska slutbehandlas i enlighet med de bestämmelser som gällde innan lagen trädde i kraft. Också i sådana besvärärenden som blir anhängiga efter att denna lag har trätt i kraft, men som gäller beslut som har fattats med stöd av handikappservicelagen, ska den la-

gens bestämmelser om ändringssökande tillämpas.

I det föreslagna 2 mom. föreskrivs om kommunens skyldighet att utan dröjsmål underrätta Folkpensionsanstalten om tolkningstjänstärenden som den har behandlat och avgjort efter att redan ha överlämnat sina klientuppgifter för tolkningstjänsten till Folkpensionsanstalten. Överföringen av kommunernas klientuppgifter inleds i början av 2010. Således ska också klientuppgifter som rör beslut som fattas efter att uppgifterna har överförts överföras till Folkpensionsanstalten, för att den ska kunna fortsätta sköta tjänsterna från den 1 xx 2010. På motsvarande sätt ska kommunen också underrätta Folkpensionsanstalten om tolkningstjänstärenden som en besvärinstans har avgjort efter att uppgifterna har överförts. Vidare ska kommunen meddela grunder och storlek på den ersättning den har avtalat med serviceproducenten som utför tolkningen.

Kommunen ska enligt det föreslagna 3 mom. spara handlingarna och datalagren som gäller tolkningstjänsterna i tio års tid från det den föreslagna lagen träder i kraft.

31 §. Tillämpningsbestämmelse. Enligt paragrafen anses en hänvisning i någon annan lag, eller i bestämmelser som utfärdats med stöd av sådan lag, till bestämmelser i handikappservicelagen avse motsvarande bestämmelser i denna lag, om inte något annat följer av denna lag.

1.2. Lagen om service och stöd på grund av handikapp

8 §. Service för handikappade. I samband med att lagen om tolkningstjänst för handikappade träder i kraft ska samtidigt 8 a § om tolktjänst i handikappservicelagen, som därmed blir onödig, upphävas. Vidare ska 8 § 2 mom. i handikappservicelagen ändras så att tolktjänsten stryks från uppräknningen av tjänster i momentet. Dessa ändringar träder i kraft från det den föreslagna lagen om tolkningstjänst för handikappade träder i kraft.

1.3. Lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården

4 §. Avgiftsfri socialservice. I 4 § i lagen

om klientavgifter inom social- och hälsovården finns det en förteckning över avgiftsfria former av socialservice. Socialservice enligt handikappservicelagen som i dagsläget är avgiftsfri är rehabiliteringshandledning, anpassningsträning, tolktjänst, dagverksamhet, specialservice i anknytning till serviceboende med vissa undantag samt undersökningar som behövs för att utreda behovet av handikappservice och stödåtgärder. Lagen om klientavgifter gäller kommunala social- och hälsovårdstjänster. När ansvaret för tolkningstjänsterna för handikappade övergår till Folkpensionsanstalten ska tolktjänsten i förteckningen över avgiftsfria former av socialservice i 5 punkten i paragrafen strykas. I 10 § 4 mom. i den föreslagna lagen om tolk-

ningstjänster för handikappade föreslås bestämmelser om att tolkningstjänsten för handikappade ska vara avgiftsfri.

2. Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft den 1 september 2010. Åtgärder som verkställigheten av lagarna förutsätter får vidtas innan lagarna träder i kraft.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag för godkännande:

1.

Lag**om tolkningstjänst för handikappade personer**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §

Lagens syfte

Lagens syfte är att främja de handikappade personernas möjligheter att fungera som jämbördiga medlemmar av samhället.

2 §

Lagens tillämpningsområde

I lagen föreskrivs om rätten som i Finland bosatta handikappade personer har till tolkningstjänst ordnad av Folkpensionsanstalten.

Huruvida den handikappade personen är bosatt i Finland bestäms i lagen om hemkommun (201/1994).

3 §

Lagens subsidiära natur

Tolkningstjänst enligt denna lag ordnas när en handikappad inte med stöd av någon annan lag får tillräckligt med för sig lämplig tolkning.

Tolkningstjänst kan ändå ordnas, om den tjänst som ska erbjudas med stöd av en annan lag dröjer, eller om det föreligger någon annan grundad anledning att erbjuda tjänsten.

4 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *tolkning* förmedling av budskap på teckenspråk eller med någon metod som förtydligar kommunikationen. Förmedlingen av budskap kan ske mellan två språk eller språkinternt, när en metod som kompletterar eller förtydligar kommunikationen används,

2) *distanstolkning* tolkning, där åtminstone en part fysiskt befinner sig på en annan plats och står i bild- och ljudförbindelse med de andra parterna.

2 kap.

Rätt till tolkningstjänst

5 §

Förutsättningar för tolkningstjänst

Rätt till tolkningstjänst har synhjälpade, hörselskadade eller talskadade som på grund av sin funktionsnedsättning behöver tolkning för att kunna arbeta, studera, utträta ärenden, vara samhällsligt delaktiga, för hobbyn eller rekreation. En vidare förutsättning för rätt till tolkningstjänst är att den handikappade kan uttrycka sin egen vilja med hjälp av tolkning och använda sig av någon fungerande kommunikationsmetod.

6 §

Tolkningstjänstens kvantitet

Tolkningstjänsten ska ordnas så att synhørselskadade kan få minst 360 och hörsel- eller talskadade minst 180 tolkningstimmar per kalenderår.

Tolkningstjänst ska ordnas i större utsträckning än vad som föreskrivs i 1 mom., om det är motiverat med beaktande av klientens individuella behov.

Utöver vad som föreskrivs i 1 mom. ska tolkningstjänst i anknytning till studier ordnas i den utsträckning som den handikappade nödvändigtvis behöver för att klara av studier efter den grundläggande utbildningen som

- 1) leder till en examen eller till ett yrke,
- 2) främjar tillträde till yrkesinriktade studier eller till arbete, eller
- 3) stödjer kvarstående eller avancemang i arbetslivet.

7 §

Tolkning på utlandsresor

Den som har beviljats rätt till tolkningstjänst kan använda tjänsten också på utlandsresor, om resan anknyter till den handikappades normala liv, studier eller arbete.

Annan tolkningstjänst för utlandsresor än distanstolkning från Finland ska sökas på förhand. Tjänsten kan ordnas helt eller delvis som distanstolkning, om det är möjligt och motiverat med beaktande av serviceanvändarens individuella behov.

Tjänsten ordnas endast av grundad anledning för en tid som överskrider två veckor.

Folkpensionsanstalten kan av grundad anledning ersätta serviceanvändare kostnaderna för självanskaffad tolkningstjänst under en utlandsresa, om de övriga förutsättningarna i denna paragraf för rätten till tolkningstjänst uppfylls.

8 §

Distanstolkning

Tolkningstjänsten kan också ordnas som distanstolkning, om det är möjligt och moti-

verat med beaktande av serviceanvändarens individuella behov.

Till den som använder sig av distanstolkning skaffar Folkpensionsanstalten de nödvändiga, prismässigt skäligena redskapen och anordningarna som behövs vid tolkningen samt står för de oundvikliga kostnader som användningen av distansförbindelsen medför.

Därtill hör till ordnandet av distanstolkning:

- 1) att utifrån inkomna expertutlåtanden bestämma vilka redskap och anordningar distanstolkningen kräver,
- 2) att testa redskapen och anordningarna,
- 3) att lära ut och följa upp användningen av redskapen och anordningarna samt att ordna med servicen.

3 kap.

Verkställighet

9 §

Verkställighet

För utvecklandet av tolkningstjänsten enligt denna lag svarar social- och hälsovårdsministeriet, som också följer med verkställigheten av lagen.

För verkställigheten av denna lag svarar Folkpensionsanstalten, som också beslutar om ordnande av tolkningstjänst och om ersättande av kostnader som hänför sig till tjänsten.

10 §

Ordnandet av tolkningstjänst

Folkpensionsanstalten kan ordna tolkningstjänst som avses i denna lag antingen genom att själv producera tjänsten eller genom att införskaffa den från andra serviceproducenter. Folkpensionsanstalten ska ordna tolkningstjänsten på det sätt som helhetsekonomiskt är mest fördelaktigt med beaktande av klienternas individuella behov. Vid krävande tolkningstillfällen kan tjänsten ordnas så att två eller flera tolkar är på plats.

I tolkningstjänsten ska serviceanvändarens önskemål, åsikter, intresse och individuella

behov samt modersmål och kulturella bakgrund beaktas.

Om tolkningstjänsten ordnas med stöd av 3 § 2 mom., har Folkpensionsanstalten rätt att inkassera kostnaderna för tjänsten av den myndighet som är ansvarig för den.

Ansvaret för ordnande av tolkningstjänst omfattar även de nödvändiga kringkostnaderna för tjänsten och de redskap och anordningar som nämns i 8 §.

Tolkningstjänsten är avgiftsfri för serviceanvändaren.

11 §

Finansiering av tjänsten

Staten ersätter Folkpensionsanstalten för de kostnader ordnandet av tolkningstjänst med stöd av denna lag medför.

Folkpensionsanstalten ska månatligen fem dagar före den betalningsdag för statens förskott som nämns i 3 mom. meddela staten det belopp följande månads tolkningstjänst uppskattas uppgå till. I samband med denna uppskattning ska Folkpensionsanstalten meddela staten de kostnader den har betalat för ordnandet av tolkningstjänsten under den föregående månaden.

För att ersätta kostnaderna som avses i 1 mom. betalar staten den första vardagen i varje månad ett förskott till Folkpensionsanstaltens allmänna fond för social trygghet. När förskottsbeloppet fastställs beaktas utöver uppskattningen som avses i 2 mom. även totalbeloppet av de kostnader Folkpensionsanstalten har betalat den föregående månaden och de förskott Folkpensionsanstalten har fått under motsvarande tid.

12 §

Omkostnader

Staten ersätter Folkpensionsanstalten för de kostnader verkställigheten av denna lag medför. Omkostnaderna för verkställigheten räknas som Folkpensionsanstaltens verksamhetskostnader som ska betalas ur den allmänna fonden för social trygghet.

13 §

Ansökan om tolkningstjänst och förande av talan

Rätt till tolkningstjänst enligt denna lag ska ansökas skriftligt hos Folkpensionsanstalten.

Om en handikappad på grund av sjukdom, ålderdom eller någon annan sådan orsak inte själv kan ansöka om tolkningstjänst eller i övrigt hävda sina rättigheter och inte heller har någon intressebevakare, kan en nära anhörig eller någon annan av Folkpensionsanstalten godkänd person som huvudsakligen har skött om den sökande föra klientens talan i ärenden som gäller tolkningstjänsten.

Minderåriga barns talan får på barnets vägnar föras av barnets intressebevakare, vårdnadshavare, det kommunala organ som avses i 6 § 1 mom. i socialskyddslagen (710/1982) eller den person som har den faktiska vårdnaden om barnet. Vidare får ett barn som har fyllt 15 år själv föra sin talan.

14 §

Utredande av förutsättningarna till tolkningstjänst

Den som ansöker om tolkningstjänst ska lämna in ett utlåtande av en sakkunnig inom social- eller hälsovården eller av en annan sakkunnig till Folkpensionsanstalten om sitt behov av tolkningstjänst och om funktionsnedsättningens art samt eventuella andra utredningar som kan behövas för att avgöra ärendet.

Oavsett vad som föreskrivs i 1 mom. kan Folkpensionsanstalten av särskild orsak införskaffa de utlåtanden och utredningar som avses i 1 mom., om ärendet inte kan avgöras utifrån den utredning klienten har lämnat in.

För utredning eller nybedömning av förutsättningarna för rätten till tolkningstjänst får Folkpensionsanstalten av grundad anledning hänvisa klienten till undersökningar hos en sakkunnig eller en verksamhetsenhet inom social- eller hälsovården. Folkpensionsanstalten står för kostnaderna undersökningen medför.

En ansökan om eller justering av rätten till

tolkningstjänst kan avgöras utifrån befintliga uppgifter, om den sökande vägrar lämna de uppgifter som behövs för att avgöra ärendet eller lägga fram en sådan utredning som rimligtvis kan begäras. På samma sätt går man till väga om den sökande inte deltar i de undersökningar som avses i 3 mom.

15 §

Beslut om tolkningstjänst

Folkpensionsanstalten ska ge den sökande ett skriftligt beslut om ansökan och justeringen av rätten till tolkningstjänst. Folkpensionsanstalten ska vid behov besluta separat om tolkningstimmar som överskrider det i 6 § föreskrivna minsta antalet timmar, om studietolkning, om tolkning på utlandsresor, om de personliga redskap och anordningar som behövs vid distanstolkning och om de nödvändiga kostnaderna för användningen av distansförbindelsen, om inte dessa frågor har avgjorts i det beslut som avses ovan.

Beslut som avses i 1 mom. kan fattas tillsvärad eller på bestämd tid. Av särskilda skäl kan ett beslut om rätten att använda tolkningstjänst fattas temporärt. Ett temporärt beslut är i kraft till dess ärendet slutligt avgörs.

16 §

Informationsskyldighet och justering av beslut om tolkningstjänst

En servicemottagare ska utan dröjsmål underrätta Folkpensionsanstalten om sådana förändringar i sina omständigheter som inverkar på rätten att använda tolkningstjänst. Om det sker ändringar i omständigheterna som inverkar på rätten till tolkningstjänster, kan Folkpensionsanstalten justera klientens rätt till tolkningstjänst.

Rätten till tolkningstjänst upphör om en handikappad på grund förändrat hälsotillstånd eller av någon annan orsak inte längre behöver tolkningstjänst eller inte längre har hemkommun i Finland.

4 kap.

Ändringssökande

17 §

Rätt att söka ändring

Den som är missnöjd med Folkpensionsanstaltens beslut kan söka ändring i beslutet genom besvär hos besvärsnämnden för social trygghet. Den som är missnöjd med det beslut besvärsnämnden för social trygghet fattar kan söka ändring i beslutet genom besvär hos försäkringsdomstolen. Försäkringsdomstolens beslut kan inte överklagas genom besvär.

Trots sökande om ändring ska Folkpensionsanstaltens beslut följas tills ärendet är avgjort med ett lagakraftvunnet beslut. Ett temporärt beslut av Folkpensionsanstalten kan inte överklagas.

18 §

Besvärstid och försenade besvär

En besvärsskrift ska lämnas in till Folkpensionsanstalten inom 30 dagar från den dag, då den som söker ändring har delgivits beslutet. Om inte annat påvisas, anses den som söker ändring ha delgivits beslutet den sjunde dagen efter den dag, då beslutet postades till den adress som uppgivits.

Beslut av Folkpensionsanstalten och besvärsnämnden för social trygghet delges brevledes till den postadress mottagaren har uppgivit.

Även om besvär till nämnden för social trygghet eller till försäkringsdomstolen har inkommit efter utsatt kan de tas till undersökning om det finns vägande skäl till förseningen.

19 §

Omprövning

Om Folkpensionsanstalten till alla delar godkänner de krav som ställs i anförda besvär, ska den meddela ett omprövningsbeslut

i ärendet. Omprövningsbeslutet kan överklagas så som föreskrivs i 17 och 18 §.

Om Folkpensionsanstalten inte på det sätt som anges i 1 mom. kan ompröva ett beslut som överklagats, ska den inom 30 dagar efter att besvärstiden har löpt ut lämna besvärsskriften och sitt utlåtande till respektive besvärinstans för behandling. Då kan Folkpensionsanstalten med ett temporärt beslut ompröva sitt tidigare beslut till den del den godkänner besvärskravet. Om besvären redan har lämnats till besvärinstansen, ska instansen omedelbart informeras om det temporära beslutet. Ett temporärt beslut får inte överklagas.

Det får göras avvikelser från den tidsfrist som avses i 2 mom., om det krävs för att få fram tilläggsutredningar som besvären föranleder. Den som anfört besvär ska i dessa fall utan dröjsmål informeras om behovet av tilläggsutredning. Besvärsskriften och utlåtandet ska dock alltid lämnas till respektive besvärinstans inom 60 dagar från det att besvärstiden har löpt ut.

20 §

Rättelse av sakfel

Om Folkpensionsanstaltens beslut helt klart grundar sig på en felaktig eller bristfällig utredning eller på uppenbart fel i tillämpningen av lagen eller om det har skett ett procedurfel i beslutsfattningen, kan Folkpensionsanstalten undanröja sitt felaktiga beslut och avgöra ärendet på nytt.

Ett beslut kan korrigeras antingen till en parts fördel eller till en parts nackdel. För att ett beslut ska kunna korrigeras till en parts nackdel krävs partens samtycke till korrigeringen.

21 §

Omprövning av ett lagakraftvunnet beslut

Om nya fakta framkommer i ett ärende som gäller förvägrad tolkningstjänst, anskaffning av redskap och anordningar som avses i 8 §, ersättande av kostnader eller ökning av beviljad tolkningstjänst, ska Folkpensionsanstalten undersöka ärendet på nytt. Trots sitt tidi-

gare lagakraftvunna beslut kan Folkpensionsanstalten bevilja den förvägrade tolkningstjänsten, skaffa redskapen och anordningarna eller ersätta de nödvändiga kostnaderna för användningen av distansförbindelse eller bevilja tolkningstjänst i större utsträckning än tidigare. Också besvärnämnden för social trygghet och försäkringsdomstolen kan gå till väga på motsvarande sätt vid behandlingen av ärendet som överklagats. Beslutet får överklagas så som föreskrivs i 17 och 18 §.

22 §

Undanröjande av beslut

Om ett lagakraftvunnet beslut av Folkpensionsanstalten grundar sig på en felaktig eller bristfällig utredning eller är uppenbart lagstridigt, kan besvärnämnden för social trygghet på krav av en part eller av Folkpensionsanstalten undanröja beslutet och bestämma att ärendet ska tas upp till ny behandling. Besvärnämnden för social trygghet ska ge parterna tillfälle att bli hörda innan ärendet avgörs. Ett sådant beslut får överklagas så som föreskrivs i 17 och 18 §.

Om ett lagakraftvunnet beslut av besvärnämnden för social trygghet eller av försäkringsdomstolen grundar sig på en felaktig eller bristfällig utredning eller om det är uppenbart lagstridigt, kan försäkringsdomstolen på krav av en part eller av Folkpensionsanstalten undanröja beslutet och bestämma att ärendet ska tas upp till ny behandling. Försäkringsdomstolen ska ge parterna tillfälle att bli hörda innan ärendet avgörs.

Undanröjande av beslut ska sökas inom fem år efter det att beslutet har vunnit laga kraft. Av särskilt vägande skäl kan ett beslut undanröjas också på en ansökan som gjorts efter utsatt tid.

5 kap.

Erhållande och utlämnande av uppgifter

23 §

Rätt att erhålla uppgifter

Folkpensionsanstalten och en besvärsin-

stans enligt denna lag har oavsett sekretessbestämmelser och andra begränsningar i tillträdet till information rätt att på begäran avgiftsfritt erhålla uppgifter som är nödvändiga för verkställande av uppgifterna i denna lag av

- 1) statliga och kommunala myndigheter och andra offentligt rättsliga samfund,
- 2) serviceproducenter som förmedlar tolkningstjänster utifrån avtal med Folkpensionsanstalten,
- 3) läroinrättningar eller utbildningsanordnare,
- 4) arbetsgivare,
- 5) försäkringsinrättningar och andra som betalar för tolkningen,
- 6) Patientförsäkringscentralen och Trafikförsäkringscentralen.

Utöver vad som föreskrivs i 1 mom. har Folkpensionsanstalten och en besvärsinstans enligt denna lag för att avgöra ett ärende om tolkningstjänst rätt att på begäran av läkare och annat yrkesfolk som avses i lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994), av en verksamhetsenhet för hälso- och sjukvård som avses i 2 § 4 punkten i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992) och av en producent eller annan verksamhetsenhet inom socialtjänsten erhålla utlåtanden och nödvändig information om behovet av tolkning hos den som ansöker om tjänsten och om kommunikationsmetoderna den sökande använder. För att avgöra ett ärende om tolkningstjänst har Folkpensionsanstalten och en besvärsinstans enligt denna lag rätt att på begäran erhålla den information som avses ovan, om den sökande inte själv lämnar den.

Den serviceproducent som tillhandahåller tolkning och den serviceproducent som förmedlar tolkningstjänster utifrån avtal är utöver vad som ovan föreskrivs, oavsett sekretessbestämmelser och andra begränsningar i tillträdet till information, skyldiga att avgiftsfritt till Folkpensionsanstalten lämna uppgifter som är nödvändiga för ordnandet, verkställighetsövervakningen och kvalitetsutvärderingen av tolkningstjänsterna enligt denna lag.

24 §

Rätt att lämna ut uppgifter

Folkpensionsanstalten har rätt att utöver vad som föreskrivs i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), oavsett sekretessbestämmelser och andra begränsningar i tillträdet till information, lämna ut

1) till serviceproducenter som förmedlar tolkningstjänster utifrån avtal med Folkpensionsanstalten beslut om tolkningstjänst samt andra uppgifter som Folkpensionsanstalten har erhållit för att sköta tolkningstjänsten enligt denna lag, till den del uppgifterna är nödvändiga i förmedlingen av tolkningstjänster,

2) till serviceproducenter som tillhandahåller tolkning uppgifter som Folkpensionsanstalten har erhållit för att sköta tolkningstjänsten enligt denna lag, till den del uppgifterna är nödvändiga för att tolkningen ska kunna utföras och kvaliteten säkerställas,

3) till läroinrättningar eller utbildningsanordnare på begäran beslut om tolkningstjänst enligt denna lag samt uppgifter om en handikappads kommunikationsmetoder, om dessa uppgifter är nödvändiga för utbildningen eller tolkningen i anknytning till utbildningen,

4) till pensions- och försäkringsinrättningar på begäran beslut om tolkningstjänst enligt denna lag, om uppgiften är nödvändig för att tolkningen ska kunna skötas eller ersättningsansvaret redas ut,

5) till domstolar, polis och andra myndigheter, som enligt lagens bestämmelser är skyldiga att ordna tolkning, på begäran uppgifter om klientens kommunikationsmetoder och för klienten lämpliga serviceproducenter, om uppgifterna är nödvändiga för att tolkningen ska kunna skötas eller dess kvalitet säkerställas,

6) till de kommunala social- och hälsovårdsmyndigheter, som enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987) eller enligt folkhälsolagen (66/1972) skaffar hjälpmedel, på begäran uppgifter om de redskap och anordningar som Folkpensionsanstalten anskaffar för distanstolkning, samt

7) till en sakkunnig eller en verksamhetsenhet inom social- eller hälsovården som avses i 14 § uppgifter om en till undersökningar hänvisad persons hälsotillstånd, sjukdom och kommunikationsmetoder.

25 §

Användning av uppgifter som erhållits för andra förmåner

Folkpensionsanstalten har rätt att vid behandlingen av ärenden om tolkningstjänst i enskilda fall använda sig av uppgifter den erhållit för andra föreskrivna förmånsärenden, om det är uppenbart att de har betydelse för beviljandet av tolkningstjänster, de enligt lag ska beaktas i avgörandet och Folkpensionsanstalten enligt denna lag även annars har rätt att erhålla dessa uppgifter.

26 §

Teknisk anslutning

Utöver vad som föreskrivs i 29 § 3 mom. i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) har Folkpensionsanstalten rätt att på de villkor som anges i det momentet öppna en teknisk anslutning till sådana sekretessbelagda uppgifter i sina register som den med stöd av 24 § 1, 2 och 6 punkten har rätt att lämna ut till de uppgiftsmottagare som avses i nämnda punkter.

Vad som i 1 mom. föreskrivs om öppnande av en teknisk anslutning och utlämnande av uppgifter med hjälp av den gäller också Folkpensionsanstaltens rätt att med hjälp av en teknisk anslutning erhålla sådana sekretessbelagda uppgifter som avses i 23 § 1 mom. 1 och 2 punkten samt i 3 mom.

Med hjälp av en teknisk anslutning som öppnats med stöd av denna paragraf får också sekretessbelagda uppgifter sökas utan samtycke av den vars intressen skyddas genom sekretessen. Innan den tekniska anslutningen öppnas ska den som ber om uppgifter lägga fram en utredning om att uppgifterna skyddas korrekt.

27 §

Informationsskyldighet

Folkpensionsanstalten ska på förhand på lämpligt sätt informera den som ansöker om tolkningstjänster om varifrån uppgifter om den sökande kan inhämtas och för vilket ändamål uppgifter normalt kan lämnas ut.

6 kap.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

28 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

Åtgärder som verkställigheten av denna lag förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

29 §

Övergångsbestämmelser om rätten till tolkningstjänst

Om en handikappad direkt före denna lag träder i kraft har haft rätt till tolkningstjänst med stöd av lagen om service och stöd på grund av handikapp, ska Folkpensionsanstalten utan ansökan ändra den till rätt till tolkningstjänst enligt denna lag. Rätten till tolkningstjänst fortsätter på samma grunder som gällde när lagen trädde i kraft tills den i enlighet med 16 § i denna lag justeras eller upphör.

30 §

Övriga övergångsbestämmelser

På en ansökan, justering av beslut och tolkningsbeställning som är anhängig vid denna lags ikraftträdande samt på ändringsökande som avser ett beslut som fattats före ikraftträdandet tillämpas de bestämmelser som gällde vid denna lags ikraftträdande. Kommunen svarar dock för ordnandet av tolkningstjänst endast om tolkningen sker se-

nast den 31 december 2010. Ersättningen för tolkning som skett mellan den 1 september och den 31 december 2010 betalas till serviceproducenten av Folkpensionsanstalten.

Kommunen ska underrätta Folkpensionsanstalten om de beslut om tolkningstjänsten som kommunen fattat efter överföringen av klientuppgifterna för tolkningstjänsten samt om de beslut som fattats med anledning av att ändring sökts. Kommunen ska underrätta Folkpensionsanstalten om den tolkningstjänst som den ordnat efter lagens ikraftträdande samt om de ersättningar och ersättningsgrunder som kommunen avtalat om med serviceproducenten.

Kommunen ska bevara tolktjänsthandlingarna i tio år från lagens ikraftträdande.

31 §

Tillämpningsbestämmelse

Om det i någon annan lag eller i bestämmelser som utfärdats med stöd av sådan lag hänvisas till tolktjänster enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp anses hänvisningen avse motsvarande bestämmelser i denna lag, om inte något annat följer av denna lag.

2.**Lag****om ändring av lagen om service och stöd på grund av handikapp**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen av den 3 april 1987 om service och stöd på grund av handikapp (380/1987)
8 a §, sådan den lyder i lag 1267/2006, samt
ändras 8 § 2 mom. sådant det lyder i lag 981/2008 som följer:

8 §

Service för handikappade

Kommunen ska ordna skälig färdtjänst jämte följeslagarservice, dagverksamhet, personlig assistans och serviceboende för en gravt handikappad som på grund av sitt handikapp eller sin sjukdom nödvändigt behöver sådan service för att klara de funktioner som

hör till normal livsföring. Kommunen har dock inte särskild skyldighet att ordna serviceboende eller personlig assistans, ifall tillräcklig omsorg om den gravt handikappade inte kan tryggas genom åtgärder inom den öppna vården.

Denna lag träder i kraft den 20 .
Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

3.**Lag****om ändring av 4 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 3 augusti 1992 om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992) 4 § 5 punkten, sådan den lyder i lag 982/2008 som följer:

4 §

Avgiftsfri socialservice

Avgiftsfria är följande former av socialservice:

5) service enligt 8 § 1 mom. i lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987), dagverksamhet med undantag för transporter och måltider, personlig assistans samt specialservice i anslutning till serviceboende enligt paragrafens 2 mom. och

undersökningar enligt lagens 11 §; för specialkostnaderna för serviceboende och för personlig assistans kan dock en avgift tas ut, om den handikappade får ersättning för dem med stöd av någon annan lag än lagen om service och stöd på grund av handikapp,

Denna lag träder i kraft den 20 .
Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

Helsingfors den 16 oktober 2009

Republikens President

TARJA HALONEN

Omsorgsminister *Paula Risikko*

2.

Lag**om ändring av lagen om service och stöd på grund av handikapp**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen av den 3 april 1987 om service och stöd på grund av handikapp (380/1987)
8 a §, sådan den lyder i lag 1267/2006, samt
ändras 8 § 2 mom. sådant det lyder i lag 981/2008 som följer:

Gällande lydelse

8 §

Service för handikappade

Föreslagen lydelse

8 §

Service för handikappade

Kommunen ska ordna skälig färdtjänst jämte följeslagarservice, *tolktjänst*, dagverksamhet, personlig assistans och serviceboende för en gravt handikappad som på grund av sitt handikapp eller sin sjukdom nödvändigt behöver sådan service för att klara de funktioner som hör till normal livsföring. Kommunen har dock inte särskild skyldighet att ordna serviceboende eller personlig assistans, ifall tillräcklig omsorg om den gravt handikappade inte kan tryggas genom åtgärder inom den öppna vården

Kommunen ska ordna skälig färdtjänst jämte följeslagarservice, dagverksamhet, personlig assistans samt serviceboende för en gravt handikappad som på grund av sitt handikapp eller sin sjukdom nödvändigt behöver sådan service för att klara de funktioner som hör till normal livsföring. Kommunen har dock inte särskild skyldighet att ordna serviceboende eller personlig assistans, ifall tillräcklig omsorg om en gravt handikappad inte kan tryggas genom åtgärder inom den öppna vården.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

8 a §

Tolktjänst

Till tolktjänst hör tolkning på teckenspråk eller med andra metoder avsedda att förtydliga kommunikationen då den behövs på grund av arbete, studier, utträttande av ärenden, deltagande i samhällelig verk-

(Upphävas)

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

samhet eller rekreation eller av någon annan sådan orsak.

När det gäller att ordna tolktjänst anses som gravt handikappad den som är svårt hörselskadad eller hörsel- och synskadad och en person med talskada.

Tolktjänst skall ordnas så att svårt hörsel- och synskadade har möjlighet att få minst 360 och andra gravt handikappade minst 180 tolkningstimmar under ett kalenderår.

Med avvikelse från vad som bestäms i 3 mom. ordnas tolktjänst i anslutning till studier i den utsträckning det är nödvändigt för att den handikappade skall kunna klara sina studier.

3.

Lag**om ändring av 4 § i lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 3 augusti 1992 om klientavgifter inom social- och hälsovården
(734/1992) 4 § 5 punkten, sådan den lyder i lag 982/2008 som följer:

Gällande lydelse

4 §

Avgiftsfri socialservice

Avgiftsfria är följande former av socialservice:

5) service enligt 8 § 1 mom. i lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987), *tolktjänst*, dagverksamhet med undantag för transporter och måltider, personlig assistans samt specialservice i anslutning till serviceboende enligt paragrafens 2 mom. och undersökningar enligt lagens 11 §; för specialkostnaderna för serviceboende och för personlig assistans kan dock en avgift tas ut, om den handikappade får ersättning för dem med stöd av någon annan lag än lagen om service och stöd på grund av handikapp,

Föreslagen lydelse

4 §

Avgiftsfri socialservice

Avgiftsfria är följande former av socialservice:

5) service enligt 8 § 1 mom. i lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987), dagverksamhet med undantag för transporter och måltider, personlig assistans samt specialservice i anslutning till serviceboende enligt paragrafens 2 mom. och undersökningar enligt lagens 11 §; för specialkostnaderna för serviceboende och för personlig assistans kan dock en avgift tas ut, om den handikappade får ersättning för dem med stöd av någon annan lag än lagen om service och stöd på grund av handikapp,

Denna lag träder i kraft den 20.
Åtgärder som verkställigheten av lagen
förutsätter får vidtas innan lagen träder i
kraft.